KAESRI DUPATTA

GIANI SOHAN SINGH SITAL

ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ

ः ਲੇਖਕ ः

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ'

ਮਿਲਨ ਦਾ ਪਤਾ:

ਸੀਤਲ ਪੁਸਤਕ ਭੰਡਾਰ

ਰੜੀ ਮਹੱਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ ।

ਦੂਜੀਵਾਰ ਮੁੱਲ ੨.੨੫ ਨ. ਪੈ.

ਤਤਕਰਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ'

ਮਾ: ਸੀਤਲ ਪੁਸਤਕ ਭੰਡਾਰ

ਰੜੀ ਮਹੱਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਪਹਿਲੀਵਾਰ, ਜੂਨ, ੧੯੫੬ ਈ.

ਦੂਜੀਵਾਰ, ਮਾਰਚ, ੧੯੬੨ ਈ.

ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਸ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਸਮੇਸ਼ ਪ੍ਰੈਸ,
ਲਿੱਗਰ ਮੰਡੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ' (ਰਚਿਤ)

ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ:- ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਮੁਲ ੧।।।)

੧. ਸੀਤਲ ਕਿਰਣਾਂ ੨. ਸੀਤਲ ਸੁਨੇਹੇ ੩. ਸੀਤਲ ਹੰਝੂ
੪. ਸੀਤਲ ਹੁਲਾਰੇ ੫. ਸੀਤਲ ਤਰੰਗਾਂ ੬. ਸੀਤਲ ਪ੍ਰਸੰਗ
੭. ਸੀਤਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ੮. ਸੀਤਲ ਤਰਾਨੇ ੯. ਸੀਤਲ ਵਾਰਾਂ
੧੦. ਸੀਤਲ ਤਾਂਘਾਂ ੧੧. ਸੀਤਲ ਵਲਵਲੇ ੧੨. ਸੀਤਲ ਚੰਗਿਆੜੇ
੧੩. ਸੀਤਲ ਚਮਕਾਂ ੧੪. ਸੀਤਲ ਰਮਜ਼ਾਂ ੧੫. ਸੀਤਲ ਉਮੰਗਾਂ
੧੬. ਸੀਤਲ ਅੰਗਿਆਰੇ ੧੭. ਸੀਤਲ ਮੁਨਾਰੇ ੧੮. ਸੀਤਲ ਸੁਗਾਤਾਂ

ਕਵਿਤਾ: ੧੯. ਵਹਿੰਦੇ ਹੰਝੂ ੧।।।) ੨੦. ਸੱਜਰੇ ਹੰਝੂ ੧।।।)
੨੧. ਦਿਲ ਦਰਿਆ ੧।।।) ੨੨. ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ (ਗੀਤ)੨।)
੨੩. ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੀਤ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ (ਗੀਤ) ੨।)

ਇਤਿਹਾਸ: ੨੪. ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ (ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ)
੨੫. ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ੩।) ੨੬. ਸਿੱਖਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਬਣਿਆਂ ੪।)
੨੭. ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ੩।।) ੨੮. ਸਿੱਖਰਾਜ ਤੇ ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ ੩।।।)
੨੯. ਸਿੱਖਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆ ੪।।) ੩੦. ਦੁਖੀਏ ਮਾਂ-ਪੁੱਤ ੩।।।)
੩੧. ਸਰਦਾਰ ਘਰਾਣੇ ੨।।) ੩੨. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ੩।।।)

ਨਾਵਲ: ੩੩. ਮੁੱਲ ਦਾ ਮਾਸ ੩।।।) ੩੪. ਪੜ੍ਹਵੇਂ ਕਾਤਲ ੩।।।)
੩੫. ਵਿਜੋਗਣ ੩।) ੩੬. ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋ ੩।)
੩੭. ਅੰਨ੍ਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ੩।।।) ੩੮. ਜੰਗ ਜਾਂ ਅਮਨ ੬।)
੩੯. ਬਦਲਾ ੨।।) ੪੦. ਕਾਲੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ੬) ੪੧. ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਪੈਸਾ ੩)
੪੨. ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ੩।।।) ੪੩. ਸਾਂਝੀ ਵਾਹੀ (ਤਿੰਨੇ ਹਿੱਸੇ) ੩।।।)
੪੪. ਤੂਤਾਂ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ੪੫. ਪ੍ਰੀਤ ਕਿ ਰੂਪ ੧)੪੬. ਫ਼ੌਲਾਦੀ ਰੂਪਾਂ ੧)
੪੭. ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾਂ ੧) ੪੮. ਮ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ੧)

ਕਹਾਣੀਆਂ: ੪੯. ਕਦਰਾਂ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ੨।।) ੫੦. ਅੰਤਰਜਾਮੀ ੧।)
੫੧. ਲਾਜ (ਫ਼ਲਮੀ) ੧)

ਗੀਤ

ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚ 'ਗੀਤ' ਸ਼ਾਇਦ ਏਨਾ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ, ਜਿੰਨ 'ਕਾਂ-ਚਿੜੀ' ਦੀ ਬਾਤ। ਜਦ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਗ਼ਮੀ ਅਨਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੀਤ ਦਾ ਮੁਢ ਬਝਾ ਹੈ। ਮਨ 'ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਜਾਂ ਗ਼ਮੀ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਸਤੀ ਜਾਂ ਦਰਦ ਵਿਚ ਗੁਣ ਗੁਣਾਇਆ। ਓਹਾ ਗੁਣਗਣਾਹਟ ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੀ ਗਈ। ਰਚਨਹਾਰ ਦੇ ਸਰਲ ਸੁਭਾਓ ਵਾਂਗ ਸਾਦਾ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਤ੍ਰੇਲ-ਧੋਤੇ ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਖ਼ਿਆਲ

ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਕਿਸੇ ਮਿੱਠੀ ਜੇਹੀ ਲੈ ਵਿਚ ਵਗ ਤੁਰੇ, ਤਾਂ ਉਹੀ ਨਿਰਮਲ ਧਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਗੀਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਬੈਠੀ। ਗੀਤ ਦਾ ਮੂੰਹ-ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਤੇ ਰੰਗ-ਰੂਪ, ਸਭ ਕੁਛ ਆਪਣਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹਦੀ ਨੁਹਾਰ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਬੱਚੇ ਵਰਗਾ ਭੋਲਾ-ਪਨ, ਪੇਂਡੂਆਂ ਜੇਹੀ ਸਾਦਗੀ ਤੇ ਕੁਆਰੀਆਂ ਵਰਗੀ ਲਜਿਆ ਗੀਤ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ। ਗੀਤ ਦੀ ਬੋੱਲੀ, ਸ਼ਬਦ-ਬਣਤਰ ਤੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਏਹੋ ਜੇਹੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਘੜ ਪਵੇ। ਇਸਦੀ ਚੰਗੀ ਵੰਨਗੀ ਹੈ ਲੋਕ-ਗੀਤ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਸ ਸੁਚੱਜਤਾ ਨਾਲ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਚਾਨਣੇ ਪੱਖ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਉਠਿਆ ਹੈ। ਗੀਤ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਸੋਮੇ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੀਤ ਵੀ ਵਹਿੰਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬੇ-ਮੁਹਾਰੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਹਨ।

ਮਾਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਤੇ ਅਧ-ਮੀਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖ ਕੇ, ਪੰਘੂੜੇ ਦੀਆਂ ਲਾਸਾਂ ਹਿਲਾਉਂਦਿਆਂ ਲੋਰੀ ਦਿੱਤੀ:

ਅੱਲ੍ਹੜ ਮੱਲ੍ਹੜ ਭਾਈਆਂ ਦੇ
ਢੋਲ ਵੱਜਣ ਭਰਾਈਆਂ ਦੇ

... ...

ਇਹਨਾਂ ਸਿਧੇ ਸਾਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੀ ਮਿਠਾਸ ਅਨਭਵ ਹੋਈ ਤੇ ਉਹ ਨਸ਼ਈਆਂ ਵਾਂਗ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਲੋਰੀ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗੀਤ ਹੈ।

ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬਾਲੜੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਭੰਬੀਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਜਕਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਬੋੱਲੀ ਪਾ ਕੇ ਗੂੰਜੀਆਂ:

ਕਿੰਗਰੀ ਕਰੀਰ ਦੀ,
ਪੱਗ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਦੀ,

... ...

ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਮੁਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਚਾਵਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਲਗਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਅਗ੍ਹਾਂ ਨਿਗ੍ਹਾ ਜਾਂਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਨਚਦੀਆਂ ਭੁੜਕਦੀਆਂ ਬਾਲੜੀਆਂ ਥੱਕ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈਆਂ, ਤਾਂ ਆਮ੍ਹੋ-ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੈਰ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਪਿੜ ਵਿਚ ਖੇਨੂ ਬੁੜ੍ਹਕਾ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਸਿਰ ਥਾਲ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲੱਗੀਆਂ,

ਸੁੱਤੜਿਆ ਵੇ ਉੱਘੜ ਦੁੱਘੜ
ਮਾਂ ਰਾਣੀ ਘਰ ਹੋਇਆ ਪੁੱਤਰ
ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਵਧਾਈ ਆਈ
ਨੌਂ ਮਣ ਸੱਕਰ ਮੈਨੂੰ ਆਈ
ਮੈਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਬੋਝੇ ਪਾਈ
ਕੁੜੀਆਂ ਅਗੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵੰਡਾਈ
ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਮੈਨੂੰ ਆਈ
ਸੋਭਾ ਦੀ ਮੈਂ ਨੱਥ ਘੜ੍ਹਾਈ
ਉਹ ਮੇਰੀ ਭਾਬੀ ਨੇ ਪਾਈ
ਭਾਬੀ ਦੀ ਨਨਾਨ ਪਾਈ
ਆਲ ਮਾਲ ਹੋਇਆ ਥਾਲ
ਲੈ ਨੀ ਕੁੜੀਏ ! ਪਹਿਲਾ ਥਾਲ।

ਧੀ ਵਾਸਤੇ ਮਾਂ 'ਰਾਣੀ' ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਗ਼ਰੀਬ ਹੋਵੇ। ਵੀਰ ਜੰਮਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਵਧਾਈ ਦੀ 'ਨੌਂ ਮਣ' ਸੱਕਰ ਆਈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ, ਸਗੋਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੀ। ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੇ ਅਗ੍ਹਾਂ ਆਂਢ ਗਵਾਂਢ ਵੰਡ ਦਿਤੀ, ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਣ-ਸਹੇਲੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇ। ਵੀਰ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਏਸ 'ਸੋਭਾ' ਦੀ 'ਨੱਥ' ਘੜਾਉਣ ਜਿੰਨੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਨੱਥ ਘੜਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭਰਜਾਈ ਨੂੰ ਪਾਈ ਏ। ਭਲੇ ਘਰ ਦੀ ਜਾਈ ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਨਨਾਨ ਦਾ ਮਾਣ ਰੱਖ ਲਿਆ ਤੇ ਓਹਾ ਨੱਥ ਉਸਨੂੰ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਏਸ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਵਧਿਆ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਿਆਣੀ ਹੋਈ, ਬਾਲੜੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਤਾਂ ਰੀਝਾਂ ਤੇ ਚਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਟਾ ਲਏ। ਨਨਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭਰਜਾਈਆਂ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਨੇ ਅੰਗੜਾਇਆਂ ਲਈਆਂ। ਵੀਰ ਦੀ ਪੱਗ ਦੇ ਉਹਲੇ ਕਿਸੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸੰਬਲਾ ਉਡਦਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਿਆ, ਮਰਦ ਦੇ ਬਣਾਏ ਸਮਾਜ ਨੇ ਪੁੰਗਰ-ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਉਤੇ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਾਬੂ ਧਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਦੱਬੀਆਂ ਘੁੱਟੀਆਂ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਮੂੰਹ-ਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਵੀ ਨੇ ਪੱਜ ਬਹਾਨੇ, ਮਨ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਹਨੇ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ।

ਜੋ ਕੁਛ ਅਸੀਂ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਉਹ ਗੀਤ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ

ਜਿਹੜੀ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਅਸੀਂ ਸਿੱਧੀ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਹਿਣੋ ਝਿਜਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ! ਤੇ ਏਹਾ ਗੀਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖ਼ੂਬੀ ਹੈ।

ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਔਖੇ ਸੌਖੇ ਹੋ ਕੇ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਈ ਧੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਨੱਕ ਨਮੂਜ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮਾਜਕ ਰਸਮਾਂ ਰੀਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਧੀ ਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰਨ ਦਾ

ਝੇਰਾ ਜਾਨ ਸੁਕਾਉਣ ਲੱਗਾ। ਕੁਛ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮੁਕਲਾਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਸਕੇ। ਆਖ਼ਰ ਲੱਜ-ਸ਼ਰਮ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕੁਛ ਨਾ ਕੁਛ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਹੀ। ਪਰਾਹੁਣੇ ਦੇ ਲੀੜੇ, ਧੀ ਦਾ ਦਾਜ, ਕੁੜਮਣੀ ਦਾ ਤਿਉਰ, ਕੁੜਮੇਟਿਆਂ ਕੁੜਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਝੱਗੇ ਚੁੰਨੀਆਂ, ਲਾਗੀਆਂ ਦੇ ਲਾਗ; ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸੇ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਣ? ਹਾੜ੍ਹੀ ਸਾਉਣੀ ਵੱਲੇ ਵਿਹੰਦਿਆਂ ਵਰ੍ਹਾ ਬੀਤਣ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਅਣਪੁੱਜੇ ਚਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਲੁੱਛਦੀ ਜਵਾਨੀ ਇਹਨਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲਹਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਬਾਬਤ ਕੀ ਜਾਣੇ? ਉਹ ਉਡੀਕਦੀ ਰਹੀ, ਉਡੀਕਦੀ ਰਹੀ। ਲੋਹੜੀ ਲੰਘੀ, ਮਾਘੀ ਲੰਘੀ, ਬਾਹੀਆਂ ਤਾਹੀਆਂ ਵੀ ਲੰਘ ਗਈਆਂ, ਨਰਾਤੇ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਘਰ 'ਚ ਮੁਕਲਾਵੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਾ ਹਿੱਲੀ। ਮੁਟਿਆਰ ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰ ਗ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਘੁਲਨ ਲੱਗੀ। ਉਹ ਦਿਲ ਦੀ ਵੇਦਨ ਫੋਲੇ, ਤਾਂ ਕੀਹਦੇ ਅੱਗੇ? ਉਹ ਸੋਚਣ ਲਗੀ, 'ਜੇ ਭਲਾ ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਘੱਲਦੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇ ਖਾਂ। ਉਹਨੂੰ ਆਏ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸਖਣਾ ਨਹੀਂ ਮੋੜ ਦੇਂਦੇ।' ਹੁਣ ਸਾਰਾ ਕਸੂਰ ਓਸੇ ਦਾ ਦਿੱਸਣ ਲਗਾ। ਇਹ ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁਧ ਖਿਝਣ ਵੀ ਲੱਗ ਪਈ। ਪਰ ਇਹ ਦਿਲ ਦੀ ਵੇਦਣ ਉਹਦੇ ਤਕ ਕਿਵੇਂ ਪੁਚਾਵੇ? ਕੀਹਦੇ ਹੱਥ ਸੁਨੇਹਾ ਘੱਲੇ?

ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਿਚੋਂ ਸਹੇਲੀ, ਇਹਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਦੋ ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ, ਸਹੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਈ। ਇਹ ਵੀ ਦੋ ਚਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਤੋਰਨ ਤੁਰ ਪਈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥੋਂ ਬਾਹਰ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਵਿਛੜਨ ਲੱਗੀਆਂ, ਤਾਂ ਇਹਨੇ ਗਿੱਧੇ ਦੇ ਪਜ ਬੋਲੀ ਪਾਈ:

ਸੁੱਥਣ ਮੇਰੀ ਛੀਟ ਦੀ, ਤੇ ਝੱਗਾ ਮੇਰਾ ਲਹਿਰੀਆ।
ਲੈਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਵੇ ਮੁੱਢਾਂ ਦਿਆ ਵੈਰੀਆ!

ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਰਮਜ਼ ਜਵਾਨੀ ਨੇ ਸਮਝ ਲਈ। ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨੇ ਦਿਉਰ ਨੂੰ ਜਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁਚਾਇਆ। ਨਰਾਤੇ ਆਏ, ਤਾਂ ਪਰਾਹੁਣਾ ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਏ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ ਧੀ ਦੇ ਮਾਪੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਏ। ਓਹੀ ਆਰਥਕ ਮਸਲਾ। ਉਹਨਾਂ ਪਰਾਹੁਣੇ ਅੱਗੇ ਮਿਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਤੇ ਅਗਲੇ ਨਰਾਤਿਆਂ ਦਾ ਲਾਰਾ ਲਾ ਕੇ ਮੋੜਨਾ ਚਾਹਿਆ।

ਮੁਟਿਆਰ ਘਬਰਾ ਗਈ। 'ਕਿਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਈ ਨਾ ਜਾਏ।' ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਬੇਚੈਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਪਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿਵੇਂ? ਅੰਤ ਬਹਾਨੇ ਸਾਜ਼ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਢੰਗ ਸੁਝ ਪਿਆ। ਉਹ ਪੰਜਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆਈ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ, ਪਰਾਹੁਣੇ ਦਾ ਮੰਜਾ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਡੱਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਥੱਲੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ 'ਤੇ ਉਹਨੇ ਬੋਲੀ ਪਾਈ:

ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾਈਂ ਵੇ,
ਮਰਜੂ ਕੂੰਜ ਤਿਹਾਈ।

ਗਭਰੂ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਿਆਂ, ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਅੱਗੋਂ ਖੰਘੂਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਜਵਾਨੀ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝ ਲਈ। ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਮੁਟਿਆਰ ਨਿਸ-ਚਿੰਤ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਮਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤਕ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਪੁਚਾਉਣੀ। ਉਹਨੇ ਨਵੀਂ ਲੈ ਬਦਲਦਿਆਂ ਬੋਲੀ ਪਾਈ:

ਚਿਟੀ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਉਤੇ ਪਾਉਨੀਆਂ ਮੈਂ ਫੁੱਟੀਆਂ
ਤੋਰਦੇ ਮਾਏ ਨੀ,
ਮੁੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਛੁਟੀਆਂ।

ਸਹੇਲੀਆਂ ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। 'ਮਾਪੇ ਮਾਲੀ ਤੰਗੀ ਦਾ ਰੋਣਾ ਰੋਣਗੇ। ਲੀੜੇ ਕਿੱਥੋਂ ਬਣਾਈਏ? ਹੋਰ ਖਰਚਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿੱਥੋਂ ਲਈਏ? ਕੋਈ ਬਹਾਨੇ

ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਗਲੇ ਨਰਾਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰੀਕ ਪਾਉਣਗੇ।' ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਹਨੇ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਧਮਕੀ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹੇਕ ਚੁੱਕੀ:

ਚਿੱਟੀ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਉਤੇ ਫੁੱਲ ਦਰਿਆਈ ਦਾ
ਤੋਰਦੇ ਮਾਏ ਨੀ,
ਮੁੰਡਾ ਹੋਰਥੇ ਵਿਆਹੀ ਦਾ।

ਕੀ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਟਿਆਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸਾਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਆਖਣ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰ ਵੀ ਬਹੇ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਹਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕੀ ਕੀ ਫ਼ਤਵੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।

ਜੇ ਤਾਂ ਮਾਂ ਸਿਆਣੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਜਵਾਨ ਧੀ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ, ਸਭ ਰਸਮਾਂ ਰਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਜੇ ਮਾਂ ਆਪਣਾ ਹਠ ਪਾਲਦੀ ਹੋਈ ਪਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲੀ ਮੋੜ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਹਉਕੇ ਨਿੱਤ ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਕੀਰਨੇ ਪਾਉਂਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਵੇਗੀ:

ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਬਾਂਦਰੀ ਚੰਗੀ,
ਜਿਹੜੀ ਨਿੱਤ ਮੁਕਲਾਵੇ ਜਾਂਦੀ।

ਨਿਰਾ ਏਹੋ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨਹੀਂ। ਹਾਸੇ ਠੱਠੇ ਵਜੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਲ੍ਹਾਮਾ ਜਾਂ ਨਿਹੋਰਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਗਲੇ ਨੂੰ ਚੁਭੇ ਵੀ ਨਾ। ਜਿਵੇਂ: ਪੁਜਦਿਆਂ ਸਰਦਿਆਂ ਨਾਨਕਿਆਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਉਤੇ ਭਣੇਵੀਂ ਵਾਸਤੇ ਚੂੜਾ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਹਦੀਆਂ ਸਹੇ-ਲੀਆਂ ਨੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਵਿਆਹੁਲ ਦੇ ਮਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਿਹਾ:

ਪਾਲੋ ਪਾਲ ਮੈਂ ਮੰਜੀਆਂ ਡਾਹੀਆਂ,
ਵਿਚ ਮੰਜੀਆਂ ਦੇ ਕੂੜਾ,
ਮਾਮਾ ਚੌਧਰੀਆ!
ਕੀ ਪੰਞੀਆਂ ਦਾ ਚੂੜਾ।

ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ ਵਰ ਲੋੜੀਏ ?

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਜੀਵਨ-ਸਾਥੀ ਚੁਣਨ ਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹਦਾ ਜੀਵਨ-ਸਾਥੀ 'ਚੰਗਾ' ਹੋਵੇ। ਏਥੋਂ ਤਕ, ਕਿ ਭਗਤ ਧੰਨੇ ਨੇ ਵੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਘਰ ਕੀ ਗੀਹਨਿ ਚੰਗੀ।
ਜਨੁ ਧੰਨਾ ਲੇਵੈ ਮੰਗੀ।

ਤਾਂ ਪੰਜਾਬਣ ਮੁਟਿਆਰ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੀ ? ਲੜਕੀ ਦੇ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਮੰਗਣ ਵਿਆਹੁਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਟਿਆਰ ਪੱਜ ਬਹਾਨੇ ਬੂਹੇ ਉਹਲੇ ਖਲੋ ਖਲੋ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਜਵਾਨ ਧੀ ਤੋਂ ਵੀ ਸਲਾਹ ਪੁਛਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਪਿਤਾ ਬੜੇ ਲਾਡ ਨਾਲ ਧੀ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹੈ:

ਚੰਨੇ ਦੇ ਉਹਲੇ ਬੀਬੀ ! ਕਿਉਂ ਖਲੀ ?
ਖਲੀ ਆਂ ਬਾਬਲ ਜੀ ਦੇ ਬਾਰ,
ਬਾਬਲ ! ਵਰ ਲੋੜੀਏ।
ਜਾਈਏ ! ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ ਵਰ ਲੋੜੀਏ ?
ਜਿਉਂ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਦ,
ਚੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੰਦ,
ਨੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਹਨ,
ਕਨ੍ਹਈਆ ਵਰ ਲੋੜੀਏ।

(ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਗੀਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਏਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੋਵੇ।)

ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁਛਣ 'ਤੇ, ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਪਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਸਰਬ ਗੁਣ ਨਿਪੁੰਨ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਰਗਾ ਪਤੀ

ਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਜੇਹੇ ਗੀਤ ਸਾਡੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸੱਭਯਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਵਰ ਭਾਲਣ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ, ਤੇ ਮਾਪੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸੁਘੜ ਧੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

'ਵਰ' ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਅਗਲੇ ਘਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਪਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

ਦੇਈਂ ਵੇ ਬਾਬਲ ! ਓਸ ਘਰੇ,
ਜਿੱਥੇ ਸੱਸ ਦੇ ਬਾਹਲੜੇ ਪੁੱਤ।
ਇਕ ਮੰਗੀਏ, ਇਕ ਵਿਆਹੀਏ,
ਮੈਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੇਖਾਂ ਨਿੱਤ।
ਦੇਈਂ ਵੇ ਬਾਬਲ ! ਓਸ ਘਰੇ,
ਜਿੱਥੇ ਕਾਲੀਆਂ ਬੂਰੀਆਂ ਸੱਠ।
ਇਕ ਰਿੜਕਾਂ, ਇਕ ਜਮਾ ਲਵਾਂ,
ਮੇਰਾ ਚਾਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੱਥ।
ਦੇਈਂ ਵੇ ਬਾਬਲ ! ਓਸ ਘਰੇ,
ਜਿੱਥੇ ਦਰਜੀ ਸੀਵੇ ਪੱਟ।
ਇਕ ਪਾਵਾਂ, ਇਕ ਟੰਗਣੇ,
ਮੇਰਾ ਵਿਚ ਸੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਹਥ।
ਦੇਈਂ ਵੇ ਬਾਬਲ ! ਓਸ ਘਰੇ,
ਜਿੱਥੇ ਘਾੜ ਘੜੇ ਸੁਨਿਆਰ।
ਇਕ ਪਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕ ਡੱਬੜੇ,
ਮੇਰਾ ਡੱਬਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੱਥ।

ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਲੜਕੀ ਭਰਾ ਵੱਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਭਰਾ ਦੀ ਸਲਾਹ ਵੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਨਿਹੋਰੇ ਨਾਲ ਵੀਰ

ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

ਆਪਣੇ ਵੀਰੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗੀ ਨਿਹੋਰਾ,
ਵੀਰਾ ! ਪਰਖ ਲਈਂ ਵਰ ਗੋਰਾ ।
ਪਰਖ ਲਈਂ ਵਰ ਗੋਰਾ, ਵੀਰਾ !
ਜਿਉਂ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚੰਦੋ ।
ਇਕ ਆਪ ਹੱਸੇ, ਦੂਜਾ ਸਾਨੂੰ ਹਸਾਵੇ,
ਲਾਲ ਗੋਰੀ ਦਾ ਨੰਦੋ ।

ਸਿਆਣੇ ਪਿਉ ਤੇ ਭਰਾ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਵਰ ਲੱਭਾ । ਮੁਟਿਆਰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਗਈ । ਉਹ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਨਚਦੀ ਪਿਉ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀ ਹੈ:

ਗਿਰੀਆਂ ਪਾਈਆਂ, ਮੇਵੇ ਪਾਏ,
ਵਧੀਆ ਖੀਰ ਬਣਾਈ ।
ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਵੇਂ ਬਾਬਲਾ !
ਜੋੜੀ ਮਿਲ ਗਈ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਕਾਈ ।

ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਨਾਂ, ਜਿਸ ਘਰ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਖੁਲ੍ਹ-ਦਿਲੇ ਤੇ ਲੜਕੀ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਧੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ, ਉਹ ਪੱਜ ਬਹਾਨੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਰੀਝ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾ ਤਕ ਪੁਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੁਟਿਆਰ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ । ਇਕ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਬੁਢੇ ਦੇ ਗਲ ਧੀ ਮੜ੍ਹ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਦੂਜੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਜਵਾਨ ਜਹਾਨ ਕੁੜੀ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀ ਹੈ । ਤਿੱਜੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਬਣਦਾ ਫਬਦਾ ਹਾਣ ਪਰਵਾਣ ਵਰ ਸਹੇੜਿਆ ਹੈ । ਏਸ ਕੁੜੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਪਰਲੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਰਗੀ

ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਗਾਉਣ ਦੇ ਪੱਜ ਤਿੰਨੇ ਹਾਲਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਰਨਣ ਕਰਦੀ ਹੈ:

ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਵਰ ਬੁਢਾ ਸਹੇੜਿਆ, ਲੈ ਦਮਾਂ ਦੀ ਬੋਰੀ
ਖਾਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਡਿੱਗ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ, ਕੀਕਰ ਫੜਾਂ ਡੰਗੋਰੀ
ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਵਰ ਨਿੱਕਾ ਸਹੇੜਿਆ, ਦੇ ਕੇ ਗੁੜ ਦੀ ਰੋੜੀ
ਖਾਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਡੁਸ ਡੁਸ ਰੋਵੇ, ਕਿਸ ਬਿਧ ਦੇਵਾਂ ਲੋਰੀ
ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਵਰ ਗਭਰੂ ਸਹੇੜਿਆ, ਦੇ ਕੇ ਕੋਤਲ ਘੋੜੀ
ਖਾਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੱਸ ਹੱਸ ਬਹਿੰਦਾ, ਰਾਮ ਮਿਲਾਈ ਜੋੜੀ

(ਕਿੰਨੀ ਸੁੰਦਰ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁਛ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।)

ਨਿਰੇ 'ਵਰ' ਤਕ ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਚੱਾ ਮੁੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਸੁਘੜ ਨਢੀ ਦੂਰ ਤਕ ਸੋਚਦੀ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨੇ ਸੁਰਗ ਮਾਨਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਉ ਨੂੰ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

ਕਿਤੇ ਲਿੰਬਣੇ ਨਾ ਪੈਣ ਬਨੇਰੇ,
ਪੱਕਾ ਘਰ ਟੋਲੀਂ ਬਾਬਲਾ!

ਕਿਸੇ ਗੋਰੀ ਦਾ ਕਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਗੇਤਰੀਆਂ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ:

ਕਾਲਾ ਭੂੰਡ ਨਾ ਸਹੇੜੀਂ, ਬਾਬਲਾ!
ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਮਾਲ ਡਰ ਜੂ।

ਬਹੁਤਿਆਂ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਮੁਟਿਆਰ ਇਹ ਤਾਂ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਵੱਡ-ਪਰਵਾਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾਵੇ; ਉਹਦੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਉਰ ਜੇਠ ਹੋਣ, ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਉਹ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਹਿਣੀਆਂ

ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਉਹ ਪਿਉ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ:

ਸੁਣ ਵੇ ਬਾਬਲਾ! ਸੁਣ ਵੇ ਬਾਬਲਾ!
ਛੋਟੇ ਨਾਲ ਨਾ ਵਿਆਹੀਂ।
ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੰਜਾ ਡਾਹਵੇ,
ਵੱਡੇ ਜੇਠ ਦਾ ਭਾਈ।
ਬਾਕੀ ਪੀਂਦੇ ਬੰਦ ਬੋਤਲਾਂ,
ਉਹਨੂੰ ਦੇਣ ਸਰਦਾਈ।
ਲੇਫ ਤਲਾਈਆਂ ਆਪ ਲੈਣ,
ਉਹਨੂੰ ਪਾਟੀ ਦੇਣ ਰਜਾਈ।
ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਛੋਟੇ ਦੇ,
ਕੈਦ ਕੱਟਣੀ ਆਈ।

ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ। ਮੁਟਿਆਰ ਨੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪਰਾਹੁਣੇ ਵੇਖੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਇਹਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਇਹਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆਂ, ਕਿ ਇਹਦਾ ਸਾਕ ਇਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹਨੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ:

ਜੀਹਨੇ ਮਿਡਲ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ
ਉਹਦੇ ਘਰ ਕੀ ਵੱਸਣਾ।

ਭਰਜਾਈਆਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦੱਸਿਆ, 'ਲੈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਵਰ ਮੰਗਦੀ ਸੈਂ, ਅਸਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੀ ਲੱਭ ਲਿਆ ਏ; ਪਰ ਉਹ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਹਈ।' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨਵੀ ਦੀ ਖ਼ਾਨਿਉਂ ਗਈ। ਉਹਨੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ:

ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਈਂ, ਬਾਬਲਾ!
ਹਾਲੀ ਪੁੱਤ ਬਥੇਰੇ।
ਨੌਕਰ ਪੁੱਤ ਤਾਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ,

ਵਿਚ ਪਰਦੇਸਾਂ ਡੇਰੇ ।
ਨੌਕਰ ਨਾਲੋਂ ਐਵੇਂ ਚੰਗੀ,
ਦਿਨ ਕੱਟ ਲਊਂ ਘਰ ਤੇਰੇ ।
ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵਰਜ ਰਹੀ,
ਦੇਈਂ ਨਾ ਬਾਬਲਾ ਫੇਰੇ ।

ਠੀਕ ਹੈ। ਫ਼ੌਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਵੀ ਕੋਈ ਸਾਥ ਹੈ ? ਨਾ ਸੁਹਾਗ, ਨਾ ਰੰਡੇਪਾ। ਅਕਲ ਵਾਲੀ ਨਢੀ ਕਦੋਂ ਕਿਸੇ ਫ਼ੌਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? 'ਨੌਕਰ ਦੀ ਨਾਰ' ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਵਿਚ:

ਨੌਕਰ ਦੀ ਨਾਰ, ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਜੁੱਤੀ,
ਪਈ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਜਾਹ ।

(ਹਾਏ ਅਫ਼ਸੋਸ ! ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੰਢਾਇਆ, ਨਾ ਉਹਦਾ ਜੋਬਨ ਕਿਸੇ ਮਾਣਿਆਂ। ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਹੀ ਬੁਢਾਪਾ ਆ ਗਿਆ ।)

ਜੇ ਹਾਣ ਪਰਵਾਣ ਵਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਵਿੰਗੇ ਟੇਢੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗਿਲੇ ਨਿਹੋਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਜਬੂਰ ਜਵਾਨੀ ਪਿਉ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ:

ਬਾਗੀਂ ਬਰਨੀਂ ਖਟਣ ਗਿਆ ਸੀ,
ਖਟ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੋਟਾ ।
ਬਾਬਲ ਵਰ ਟੋਲਿਆ,
ਮੇਰੀ ਗੁੱਤ ਦੇ ਪਰਾਂਦੇ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ।

ਪਿਉ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲੀ ਨਰਮ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਲਾਮ੍ਹਾ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆਂ, ਸ਼ਬਦ ਤਿੱਖੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭੁੱਖੀ ਜਵਾਨੀ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲ ਦੀ ਹਵਾੜ੍ਹ ਕਢਦੀ ਹੈ:

ਘਰ ਨਾ ਵਿਹੰਦੀਆਂ, ਵਰ ਨਾ ਵਿਹੰਦੀਆਂ

ਬਦਲੇ ਖੋਰੀਆਂ ਮਾਵਾਂ।
ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ,
ਦੇ ਕੇ ਚਾਰ-ਕੁ ਲਾਵਾਂ।
ਛੋਜੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰੋ ਰੋ ਪੈਂਦਾ,
ਫੁੱਲੀਆਂ ਦੇ ਵਰਚਾਵਾਂ।
ਭਖਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ,
ਦੱਸ, ਕਿਹੜੇ ਖੂਹ ਪਾਵਾਂ ?

(ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਿਹੋਰਾ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।)

ਕਿਸੇ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕੋਝਾ ਵਰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਚਦਿਆਂ ਉਹਨੇ ਆਹ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਿਆ:

ਵਰ ਲਭਿਆ ਗਲੀ ਦਾ ਕੂੜਾ,
ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੈਂ ਨਗ ਚੋਣਵੀਂ।

ਅਸਲੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਵਰ ਵੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਨਹੀਂ ਫੱਬਦਾ। ਆਪਣੀ ਚੁਸਤ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤੇ ਗਭਰੂ ਦੀ ਢਿਲਕੀ ਹੋਈ ਪੱਗ ਵੱਲੇ ਵੇਖ ਕੇ ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ ਨਢੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

ਜੀਹਨੂੰ ਪੱਗ ਬੰਨਣੀ ਨਾ ਆਵੇ,
ਬਾਬੇ ਮੇਰੇ ਵਰ ਟੋਲਿਆ।

ਦੂਜੀ ਨੇ ਕੋਲੋਂ ਕਿਹਾ, 'ਨੀ, ਤੇਰੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਾ ਆਉਂਦੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲੇਖਾਂ ਵੱਲੇ ਵੇਖ ਖਾਂ !'

ਮੁੰਡਾ ਰੋਹੀ ਦੀ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲੋਂ ਕਾਲਾ,
ਬਾਪੂ ਦੇ ਪਸਿੰਦ ਆ ਗਿਆ।

ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਧੀ ਨੂੰ ਦਿਲ-ਬਰੀ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਵਰ ਸਾਉਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਘਰ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਨਾਂ। ਵੱਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਵੀ ਸਲਾਹੁਣ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪੁੱਤ ਵੱਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕਾਲੇ,
ਵੇਖੀਂ, ਧੀਏ ! ਨਿੰਦ ਨਾ ਦੇਈਂ ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਰ ਦੀ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਗਿਲ੍ਹਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਵਰਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਾਣਕਾਰ ਜਵਾਨੀ ਨਿਰੇ ਗਹਿਣਿਆਂ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਸੀਜੇ ? ਉਹਨੇ ਸੜੇ ਦਿਲ ਦੀ ਹਵਾੜ ਸੜੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਢੀ:

ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਫੂਕ ਦਿਆਂ ਗਹਿਣੇ,
ਬਾਪੂ ! ਮੁੰਡਾ ਤੇਰੇ ਹਾਣ ਦਾ ।

ਜਦ ਕਿਤੇ ਵੀ ਦਾਦ ਫ਼ਰਯਾਦ ਨਾ ਸੁਣੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਮਜਬੂਰ ਜਵਾਨੀ ਫਿੱਸ ਫਿੱਸ ਰੋ ਪਈ:

ਜਾਂ ਮਰ ਜੈ ਮੰਗੇਤਰ ਮੇਰਾ,
ਜਾਂ ਬਾਪੂ ! ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਂ ।

ਮਾਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਭਰ ਕੇ ਧੀ ਨੂੰ ਦਲਾਸਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਰਾ ਗੁਨਾਂਹ ਵਿਚੋਲੇ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਵਿਚੋਲੇ ਦਾ ਤਾਂ ਲੇਖਾਂ-ਸੜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਾਂ ! ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਬੇ-ਲਿਹਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਲੱਗੀ ਵਿਚੋਲੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪਿੱਟਣ:

ਪੁੱਤ ਮਰ ਜੈ ਵਿਚੋਲਿਆ ਤੇਰਾ,
ਹਾਣ ਦਾ ਨਾ ਵਰ ਟੋਲਿਆ ।

ਪਰ ਜੇ ਜੋੜੀ ਚੰਗੀ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਵਿਚੋਲਾ ਅਸੀਸਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਤੇਰਾ ਵਿਚ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਵਾਸਾ,
ਜੋੜੀਆਂ ਰਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆ ।

(ਵਿਚੋਲੇ ਬਣਨ ਦਾ ਚੱਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਉਪਰਲੇ ਦੋਵੇਂ

ਗੀਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।)

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਚੇਤੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਦੁਹਾਜੂ ਭਾਵੇਂ ਸੋਨੇ ਦਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਕੁਆਰੀ ਕੁੜੀ ਉਹਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਕੁਆਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣੀ ਹੋਈ ਧੜਕਣ ਹੈ:

ਹੌਲੇ, ਹੌਲੇ, ਹੌਲੇ,
ਗੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਵਣਾ ਦੇ ਉਹਲੇ,
ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਰੋਵਾਂ,
ਮੇਰੀ ਕੱਤਣੀ 'ਚ ਰੋਣ ਪਟੋਹਲੇ,
ਇਕ ਤੰਦ ਘੱਟ ਪੈ ਗਿਆ,
ਛੋਟੀ ਨਣਦ ਗਲੋਟੇ ਤੋਲੇ,
ਨਾਰ ਦੁਹਾਜੂ ਦੀ,
ਅਖੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਡੋਹਲੇ।

ਉਹਦੇ ਚੁੱਪ-ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਫ਼ਰਯਾਦ ਕਿਸੇ ਨਾ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਉੱਚੀ ਕੂਕ ਮਾਰੀ:

ਮਗਰ ਦੁਹਾਜੂ ਦੇ,
ਰੋਂਦੀ, ਬਾਬਲਾ! ਜਾਵਾਂ।

ਉਮਰਾ ਭਰ ਏਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗਵਾਨ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲਿਖੜਨ ਲੱਗੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਨੇ ਆਖ਼ਰੀ ਬੋੱਲੀ ਪਾਈ:

ਚਿੱਟੇ ਚੋਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੰਨ ਕੀਤੇ,
ਰੱਡ ਨੇ ਬਣਾਈਆਂ ਜੋੜੀਆਂ।

ਉਪਮਾ—ਤਸ਼ਬੀਹ— ਤੇ ਅੱਤ ਕਥਨੀ

ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉਪਮਾਵਾਂ ਹਨ, ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਢੁਕਵੀਆਂ।

ਕੁਛ-ਕੁ ਉਦਾਹਰਣਾਂ:

ਮੇਰੀ ਨਣਦ ਚਲੀ ਮੁਕਲਾਵੇ,
ਅਲਸੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ।
ਮੇਰੀ ਨਣਦ ਚੱਲੀ ਮੁਕਲਾਵੇ,
ਪਿਪਲੀ ਦੇ ਪੱਤ ਵਰਗੀ।
ਲੱਛੀ, ਬਨਤੋ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ,
ਲਗਰਾਂ ਤੂਤ ਦੀਆਂ।
ਕਾਲਾ ਨਾਗ ਚਰ੍ਹੀ ਵਿਚ ਸ਼ੂਕੇ,
ਗੁਜਰੀ ਦੀ ਗੁੱਤ ਵਰਗਾ।
ਕਹਿੰਦਾ: ਗੁੱਤ ਦੀ ਬਣਾ ਲਈ ਸਪਣੀ,
ਨਿੱਤ ਮੈਨੂੰ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਦਾ।
ਤੇਰੇ ਲੌਂਗ ਦਾ ਪਿਆ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ
ਹਾਲੀਆਂ ਨੇ ਹਲ ਡੱਕ ਲਏ।
ਜਦ ਬਿਸ਼ਨੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਆਈ,
ਭੌਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ।
ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦੇ ਚਾਨਣੀ,
ਮੂੰਹ ਉਤੋਂ ਘੁੰਡ ਚੁੱਕ ਕੇ।
ਕਿਤੇ ਦਾਗ਼ ਨਾ ਸਜਣ ਦੇ ਪੈ ਜੈ,
ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਝਾਕ ਚੰਨ ਵੇ।
ਲੌਂਗ ਵਾਲੀ ਨੇ ਭੁਨਾ ਲਏ ਗੋਡੇ,
ਤੀਲੀ ਵਾਲੀ ਖਾਲ ਟੱਪ ਗਈ।
ਮੇਰੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਨਾ ਆਇਓਂ,
ਡਿੱਗ ਪਈ ਹਰਮਲ ਤੋਂ।

ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਹੁਨਰ ਦੀਆਂ ਸਿਖ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਹੈ। ਵੇਖੋ, ਸਪੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਪੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਾਲ ਗੋਰੀ ਦੇ ਬਿਸੀਅਰ ਕਾਲੇ,
ਡਰਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਨਾ ਗੁੰਦੇ।

ਕੋਈ ਕੋਈ ਗੀਤ ਬੜਾ ਗੁਹਜ ਭਰਿਆ ਹੈ; ਸ਼ਬਦ ਸਾਦੇ, ਪਰ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਹੈ:

ਬੁਢਾ ਬੁਢੀ ਦੇ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਵੇ,
ਆਲੇ ਭੋਲੇ ਆ ਗਏ ਵਿਕਣੇ।

ਆਲੇ ਭੋਲੇ (ਮੱਟੀ ਦੇ ਖਿਡਾਉਣੇ) ਵਿਕਣੇ ਆਏ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬਾਲ ਝੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਦਾਣੇ ਪਾ ਕੇ ਗਲੀ ਵੱਲ ਭੱਜੇ। ਪਰ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਆਲੇ ਭੋਲੇ ਖ਼ਰੀਦਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਬੇ-ਔਲਾਦ ਬੁਢਾ, ਜੀਵਨ-ਸਾਥਣ ਦੇ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। (ਕੀ ਉਹ ਬੁਢੜੀ ਨੂੰ ਕਸੂਰਵਾਰ ਠਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਝੂਰ ਰਿਹਾ ਹੈ?)

ਆਰਥਕ ਮਸਲਾ

ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਤੇ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ? ਇਸ ਆਰਥਕ ਮਸਲੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੀਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:

ਸਾਹੇ ਜੱਟ ਕਰਜ਼ਾਈ ਕੀਤੇ,
ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਣੀਏਂ ਨੇ।
ਛਿੱਲਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਨਾ ਜੱਟ ਹੱਥ ਆਈਆਂ,
ਬੋਹਲ ਸਾਰਾ ਵੇਚ ਸੁਟਿਆ।
ਮੇਰਾ ਮਾਮਲਾ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ,
ਕੱਤੇਂ ਦੀ ਕਪਾਹ ਵੇਚ ਕੇ।
ਜਿਹੜੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਵਾਲੇ,

ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਜਾਣਗੇ।

(੧੯੩੪ ਈ. ਵਿਚ ਜਿਨਸਾਂ ਦੇ ਭਾ ਹੱਦੋਂ ਥੱਲੇ ਗਿਰ ਗਏ ਸਨ। ਕਣਕ ੧॥–) ਮਣ ਤੇ ਕਪਾਹ ੫) ਮਣ ਵਿਕੀ ਸੀ। ਓਦੋਂ ਕੋਈਆਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਾਰੰਟਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤਰੇ ਸਨ।)

ਜਦੋਂ ਮੁੱਕ ਗਏ ਘੜੇ 'ਚੋਂ ਦਾਣੇ,
ਬਣ ਗਿਆ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆ।
ਮੁੰਡੇ ਮਰ ਗਏ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ,
ਅਜੇ ਤੇਰੇ ਬੰਦ ਨਾ ਬਣੇ।
ਐਵੇਂ ਮਰ ਗਈ ਕੂਚਦੀ ਅੱਡੀਆਂ,
ਬਾਂਕਾਂ ਨਾ ਜੁੜੀਆਂ।
ਐਵੇਂ ਕੰਨ ਪੜਵਾਉਂਦੀ ਮਰ ਗਈ,
ਡੰਡੀਆਂ ਨਾ ਜੁੜੀਆਂ।
ਅੰਮਾਂ ਨਿੱਤ ਨਹੀਂ ਬਜਾਰੇ ਆਉਣਾ,
ਖਾ ਲੈ ਦਿਉਰਾ ਨਾਸਪਾਤੀਆਂ।

(ਕਿਉਂ ? ਕਿੱਡੀ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਸੁ। ਪਰ ਜੇਬ ਵੱਲੇ ਵੀ ਵੇਖਣਾ ਹੋਇਆ ਨਾਂ !)

ਇਤਿਹਾਸਕ ਇਸ਼ਾਰੇ

ਕੇਈਆਂ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਵਾਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ:

ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਨੂੰ ਭੈਣੋ ਨੀ, ਮੈਨੂੰ ਸੁਫਨਾ ਆਇਆ
ਭੈਣੋ ਦਿਹੋ ਵਧਾਈਆਂ ਨੀ, ਝੰਡਾ ਅਟਕਾਂ 'ਤੇ ਲਾਇਆ
ਕਤਦਿਆਂ ਕਤਦਿਆਂ ਨੀ, ਮੇਰਾ ਮੋਢਾ ਫੁਰਿਆ
ਭੈਣੋ ਦਿਹੋ ਵਧਾਈਆਂ ਨੀ, ਸਿੰਘ ਅਟਕਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰਿਆ
ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਦੀ ਭੈਣੋ ਨੀ, ਮੇਰੀ ਬੇਸਰ ਹੱਲੀ

ਮੈਨੂੰ ਦਿਹੋ ਵਧਾਈਆਂ ਨੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਦਿੱਲੀ ਮੱਲੀ
... ...
ਪਾ ਲੈ ਤੱਤਿਆਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ,
ਵੇਖੂੰ ਤੈਨੂੰ ਰਾਮ ਰਖਦਾ।

ਹੋਰ:
ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਾਧ ਬੰਦ ਕੀਤੇ,
ਸਿੰਘਾਂ ਵੇਖੋ ਅੱਤ ਚੁੱਕ ਲਈ।

ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਉਤੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਉਪਰਲੇ ਕੁਛ ਪਰਮਾਣ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤਰ ਹਨ। ਗੀਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਕੁਛ ਖ਼ਾਸ ਖ਼ੂਬੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਨਜ਼ਮ 'ਗ਼ਜ਼ਲ' ਨਹੀਂ, ਓਵੇਂ ਹਰ ਛੋਟੀ ਤੇ ਗਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ 'ਗੀਤ' ਨਹੀਂ।

ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਇਸ 'ਨਿੱਜੀ ਨੁਹਾਰ' ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਗੀਤ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਕਿੰਨੇ-ਕੁ ਸਫਲ ਹਨ ? ਇਸਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਪੜਚੋਲੀਏ ਦਾ ਹੈ।

ਲੁਧਿਆਣਾ }
੬–੫–੫੬ }

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ
'ਸੀਤਲ'

ਨੋਟ: ਅਗਲੇ ਦੋਵੇਂ ਲੇਖ ਮੇਰੇ ਛੋਟੇ ਲੜਕੇ (ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ') ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਕ ਪੱਤਰ 'ਕਵਿਤਾ' ਵਿਚ ਛਪੇ ਸਨ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਸਤੇ ਏਥੇ ਛਾਪ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

'ਸੀਤਲ'

ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਪੰਜਾਬ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿਸੇ ਡੂੰਘੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੜੁੰਦ ਹੋਈ ਕਵਿਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਛਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਨਚਦੇ ਝਰਨਿਆਂ, ਵਹਿੰਦੇ ਖਾਲਾਂ, ਖਿੜ ਖਿੜ ਹਸਦੇ ਬਾਗ਼ਾਂ, ਲਹਿ-ਲਹਾਂਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ, ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਵਣਾਂ ਤੇ ਗਭਰੂਆਂ ਦੇ ਭੰਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੇ, ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੁਤਕੁਤਾੜੀਆਂ ਨਾ ਨਿਕਲਨ? ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਢੀਆਂ ਕਰਦੇ ਗਭਰੂ, ਮੰਞੂ ਚਾਰਦੇ ਮੁੰਡੇ, ਦੁਧ ਰਿੜਕਦੀਆਂ ਸੁਆਣੀਆਂ, ਸਾਗ ਤੋੜਦੀਆਂ ਗੰਦਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸੋਹਲ ਮੁਟਿਆਰਾਂ, ਹਲ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਾਲੀ, ਸਦਾ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਭਖਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚੋਂ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਚੱਾ ਮਲ੍ਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਡੁੱਲ੍ਹਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉਛਲਦੀਆਂ ਛੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ੀ, ਗ਼ਮੀ, ਮੇਲੇ, ਵਿਛੋੜੇ, ਰੋਸੇ, ਮਨੇਵੇਂ, ਆਦਿ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਖੋ ਵੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਹੇਠ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਲਵਲੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅੱਲ੍ਹੜ ਪੰਜਾਬਣਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਮੀਲੇ ਨਖ਼ਰੇ ਤੇ ਮਨਚਲੇ ਗਭਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਅਲਬੇਲੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ ਹਨ। ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਬੋਲ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਭਰਵਾਂ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਪਿਆਰ ਭਿੰਨੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਅਲਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ

ਨਿਰਛਲ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਦੇ ਹਾਸੇ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਚੀਸਾਂ ਸਾਫ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਾਂ ਝਲਦਾਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਟੱਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਝਾਂਜਰ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਰ ਬੋਲ ਗੀਤ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਹੈ, ਲੈ ਹੈ, ਵਲਵਲਾ ਹੈ, ਰੁਮਾਂਸ ਹੈ, ਧੂਹ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਾਹਿਤ ਹੈ, ਜੀਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਰੋਆ ਜੀਵਨ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਘੁੰਡ ਲਾਹ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਮਹਾਂ ਕਵੀਆਂ', 'ਮਹਾਂ ਨਾਟਕ ਕਾਰਾਂ', 'ਮਹਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ' ਦਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਖਰੋਚ ਖਰੋਚ ਕੇ ਤੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਕਲਮਾਂ ਟੱਕ ਟੁੱਕ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਹਿਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੈ-ਸੁਭਾਂ ਪਰਗਟ ਹੋਏ ਵਲਵਲੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਇਕ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਉਸਦਾ ਪਰਤੋ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ, ਦੂੱਜੇ ਵਿਚ ਕਲਾ ਨਾਲ ਚਮਕਾ-ਇਆ ਹੋਇਆ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਚ ਅਲ੍ਹੜਪਨ ਹੈ, ਦੂੱਜੇ ਵਿਚ ਹੁਨਰ ਦੀ ਸਿਖ਼ਰ ਹੈ। ਇਕ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਅਣਛੋਹੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਭਰੇ ਚਾਅ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਚੀਸਾਂ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਕਲਮੀ ਹੁਨਰ ਦੇ ਹਾਸਿਆਂ ਤੇ ਰੋਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘੁਮਣ-ਘੇਰੀਆਂ। ਇਕ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਹਰ ਸਵੇਰ ਤ੍ਰੇਲ ਧੋਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਨਿਖਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂੱਜੇ ਵਿਚ ਦਮਾਗ਼ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਪਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਜਮਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਅਲ੍ਹੜਪਨ ਤੇ ਹੁਨਰ ਦੋਵੇਂ ਕੱਠੇ ਰਲ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆ ਖਲੋਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਹਤਤਾ।

ਡਾ. ਬਾਰੋ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ 'ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਲੈਂਗੁ-ਇਜਿਜ਼' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, 'ਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਗੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਉਸ ਟੀਸੀ 'ਤੇ ਅਪੜਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣ ਸੁਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।'

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖ਼ਰ-ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਕੁਆਰੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਭਰੇ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਰੰਗ ਉਘੜਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟਕ-ਕਾਰ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ Shakespeare ਹੁਨਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਾਨੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਰੋਮੀਓ ਜੀਯੂਲਟ (Romeo & Juliet) ਉਹਦਾ ਚੋਟੀ ਦਾ (ਮਾਸਟਰ ਪੀਸ) ਨਾਟਕ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ 'ਰੂਪ' ਤੇ 'ਰੀਝ' ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

See, how she leans her cheek upon her hand
O, that I have a glove upon that hand.
That I might touch that cheek.

(ਵੇਖੋ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ੍ਹ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਝੁਕੀ ਖਲੀ ਹੈ। ਕਾਸ਼! ਮੈਂ ਉਸ ਹੱਥ ਦਾ ਦਸਤਾਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ ਗੱਲ੍ਹ ਦੀ ਛੁਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ।)

ਏਸੇ 'ਰੀਝ' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਇਉਂ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਬਟਨ ਚੰਗੇ,
ਜਿਹੜੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਏ ਹੋਏ ਨੇ।
ਤੇਰੀ ਧੌਣ 'ਤੇ ਲਟਕਦਾ ਆਵਾਂ,
ਲੋਗੜੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਣ ਕੇ।
ਤੇਰੇ ਗਲ ਦਾ ਤਵੀਤ ਬਣ ਜਾਵਾਂ,
ਹਿੱਕ ਉਤੇ ਫਿਰਾਂ ਲੇਟਦਾ।

ਮਹਾਨ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਭਾਵ, ਇਸ ਗਭਰੂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਲਾਕਾਰ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ

ਗਭਰੂ ਨੂੰ 'ਲੁੱਚਾ', 'ਲਫੰਗਾ' ਆਦਿ ਕਈ ਖ਼ਿਤਾਬ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ। ਕਾਰਨ ? ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਕਿਸੇ 'ਮੰਨੇ ਹੋਏ' ਸਾਹਿੱਤ-ਕਾਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਲਗਿਆਂ, ਸ਼ੈਲੇ Shelley ਤੇ ਕੀਟਸ Keats ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੀਟਸ ਆਪਣੀ ਜਿਨਸੀ-ਭੁੱਖ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ:

Give me woman, wine and snuff,
Until I cry out, O hold enough.

(ਮੈਨੂੰ ਇਸਤਰੀ, ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਨਸਵਾਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਬੱਸ ਨਾ ਕਹਾਂ।)

ਕੀਟਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਨਸਵਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵੀ ਰਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਮਗਰਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾ ਮਿਲਦੀਆਂ, ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰੀਝ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ। ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਦੀ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਕਿੰਨੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਇਸਤਰੀ-ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅੱਖ ਉਠਾ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝਾਕਦੀ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਤੇਰੀ ਚੂਪ ਲਾਂ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ,
ਮਛਲੀ ਦਾ ਪੱਤ ਬਣ ਕੇ।

ਪਰ 'ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ' ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਪੜਚੋਲੀਆ ਕਹੇਗਾ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁੰਮ-ਨਾਮ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਦਾ ਮਹਾਂ ਕਵੀ 'ਕੀਟਸ' ਨਾਲ ਕੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ? ਕੀਟਸ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਫ਼ਿਲਸਫ਼ਾ ਬੰਦ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ ? ਨਿਰਾ ਨੰਗਾ-ਪਨ, ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਜਿਨਸੀ-ਭੁੱਖ ਦਾ ਨੰਗਾ ਨਾਚ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਕਵੀ ਸ਼ੈਲੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼

ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

.........her beauty made
The bright world dim, and every thing beside her
Seemed like the fleeting image of a shade.

(ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਾਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਹਰ ਸ਼ੈ, ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਚਲਾਵਾਂ ਜਿਹਾ ਪਰਤੋ (ਅਕਸ) ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।)

ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ 'ਗੁਮਨਾਮ' ਲੋਕ-ਕਵੀ ਰੂਪ ਦੀ ਉਹ ਹੱਦ ਬਿਆਨਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਭੌਰਾਂ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੀ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਬਿਸ਼ਨੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਆਈ,
ਭੌਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਭੁਲੇਖਾ ਖਾਣਾ ਹਜ਼ਰਤ ਆਦਮ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਨਾਟਕੀ ਤੌਰ ਉਤੇ, ਪੌਡਰਾਂ ਥੱਲੇ ਲੁਕਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੇਖਾਂ ਉਤੇ ਤੇ ਉਡਦੇ ਦੁਪੱਟੇ ਦੇ—ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਰਗੇ—ਰੰਗ ਉਤੇ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੀ ਲਗਨ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਤੇ ਹਰ-ਜਾਈ ਹੈ। ਪਰ ਸੋਚੋ, ਕਿ 'ਬਿਸ਼ਨੀ' ਉਤੇ ਕਿੰਨਾ-ਕੁ ਰੂਪ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭੌਰ ਵੀ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਗਏ, ਤੇ 'ਬਿਸ਼ਨੀ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਫੁੱਲ' ਸਮਝ ਕੇ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਵਾਰਨੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ।

ਹੁਸਨ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਉਰਦੂ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਾਇਰ 'ਦਾਗ਼' ਜੀ ਇਉਂ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਰੁਖ਼ੇ ਰੌਸ਼ਨ ਕੇ ਆਗੇ ਵੁਹ ਸ਼ਮ੍ਹਾਂ ਰਖ ਕਰ ਯਿਹ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ
ਉਧਰ ਜਾਤਾ ਹੈ ਦੇਖੇਂ, ਯਾ ਇਧਰ ਪਰਵਾਨਾ ਆਤਾ ਹੈ।

ਅੱਗੋਂ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ:

ਵਾਂਗ ਲਾਟ ਦੇ ਬਲੇ ਅੱਖ ਤੇਰੀ,
ਮਰ ਗਏ ਪਤੰਗ ਸੜ ਕੇ ।

ਇਹ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਗੀਤ । ਦਾਗ਼ ਜੀ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਪਤੰਗੇ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਮ੍ਹਾ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੋਹਣੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲੇ ਖਿਚਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਆਸ਼ਕ ਪਤੰਗੇ ਬਣ ਕੇ ਸੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

ਜੌਹਨ ਮਿਲਟਨ Johan Milton ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਉਤਮ ਖ਼ਿਆਲ ਇਉਂ ਦਰਸਾਂਦਾ ਹੈ:

Beauty is Nature's Coin, must not be hoarded
But must be current, and the good there of
Consists in mutual and partaken bliss:

(ਰੂਪ ਇਕ ਰੱਬੀ ਦਾਤ ਹੈ। ਇਸ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ (ਮਨੋਪਲੀ) ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਰਵਾਨੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸਾਂਝੇ ਪਿਆਰ (ਪਿਆਰ ਵੰਡਣ) ਵਿਚ ਹੈ ।)

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੋ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਮਿਲਟਨ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਘਰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ:

੧. ਰੂਪ ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਦਿਤਾ,
ਯਾਰਾ ਲੁੱਟ ਲੈ ਪਟੋਹਲਾ ਬਣ ਕੇ ।
੨. ਭਰ ਭਰ ਵੰਡ ਮੁਠੀਆਂ,
ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਨੇ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ।

(ਰੂਪ ਰੱਬੀ ਦਾਤ ਹੈ। ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸਾਂਝੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੈ ।)

'ਅਤਿ-ਕਥਨੀ' (ਮੁਬਾਲਗ਼ਾ) ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਉਰਦੂ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਮਹਿਫ਼ਲ ਵਿਚ ਮਾਣ ਨਾਲ ਬਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਬਰਟ ਹੈਰਿਕ

ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਵਿਤਾ ਵੀਪਿੰਗ (Weeping) ਵਿਚ ਹੰਝੂਆਂ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

She by the river sat and sitting there,
She wept and made it deeper by a tear.

(ਉਹ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਹਿ ਗਈ ਤੇ ਫਿਰ ਰੋ ਪਈ। ਉਹਦੇ ਇਕ ਇਕ ਹੰਝੂ ਨੇ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾ ਕਰ ਦਿਤਾ।)

ਹੈਰਿਕ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਕੁਛ ਹੋਰ ਡੂੰਘੇਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਰਦੂ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ 'ਨਜ਼ੀਰ' ਦੇ ਰੋਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸੁੱਕੇ ਅੰਬਰ ਹੀ ਗਲੀਆਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੇਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਰੋਊਂਗਾ ਆ ਕੇ ਤੇਰੀ ਗਲੀ ਮੇਂ ਅਗਰ ਮੈਂ ਯਾਰ,
ਪਾਨੀ ਹੀ ਪਾਨੀ ਹੋਗਾ ਹਰੇਕ ਘਰ ਕੇ ਆਸ ਪਾਸ।

ਪਰ 'ਸੌਦਾ' ਨੇ ਤਾਂ ਹੱਦ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹੰਝੂਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੀ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਫ਼ੁਰਮਾਈਏ:

ਸਮੁੰਦਰ ਕਰ ਦੀਆ ਨਾਮ ਇਸਕਾ
ਨਾਹਕ ਸਭ ਨੇ ਕਹਿ ਕਹਿ ਕਰ।
ਹੂਏ ਥੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੁਛ ਆਂਸੂ
ਮਿਰੀ ਆਂਖੋਂ ਸੇ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕਰ।

ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੋ, ਅਜੇ 'ਕੁਛ ਆਂਸੂ' ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਤਿੰਨ-ਚੌਥਾਈ ਹਿੱਸਾ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਾਰੇ ਹੰਝੂ ਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਪੈਰ ਧਰਨ ਜੋਗੀ ਵੀ ਧਰਤੀ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿਣੀ।

ਜਿੱਥੇ ਹੈਰਿਕ, ਨਜ਼ੀਰ ਤੇ ਸੌਦਾ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿਚ ਬਨਾਵਟ ਹੈ, ਓਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਅਤਿ-ਕਥਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸਲੀਅਤ

ਦਾ ਝਾਉਲਾ ਸਾਫ਼ ਉਘੜਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮ-ਕੁੱਠੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

ਮੇਰੀ ਅੱਖੀਆਂ ਨੇ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ,
ਲੋਕਾਂ ਭਾਣੇ ਮੀਂਹ ਵੱਸਦਾ।

ਜਿਥੇ 'ਹੰਝੂਆਂ' ਨੂੰ 'ਮੀਂਹ' ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਅਤਿ-ਕਥਨੀ ਹੈ, ਓਥੇ ਕਣੀ ਕਣੀ ਵੱਸਣ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਵੀ ਹੈ।

ਸਮਾਨਤਾ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਤਿ-ਕਥਨੀ ਅਣਹੋਣੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਵੇਖੋ। ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਬੜਾ ਚਤਰ ਕਵੀ 'ਗੰਗ' ਇਕ ਥਾਂ ਗੋਰੀ ਦੀ ਗੁੱਤ ਵੱਲੇ ਵੇਖ ਕੇ ਸਪਣੀ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਮ੍ਰਿਗ ਨੈਨੀ ਕੀ ਪੀਠ ਪੈ ਬੈਨੀ ਲਸੈ,
ਸੁਖ ਸਾਜ ਸਨੇਹ ਸਮੋਈ ਰਹੀ।
ਸੁਚਿ ਚੀਕਨੀ ਚਾਰ ਚੁਭੀ ਚਿੱਤ ਮੈਂ,
ਭਰਿ ਭੌਨ ਭਰੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਈ ਰਹੀ।
ਕਵਿ 'ਗੰਗ' ਜੂ ਯਾ ਉਪਮਾ ਜੋ ਕੀਯੋ,
ਲਖ ਸੂਰਤਿ ਪਾ ਸ਼੍ਰੁਤਿ ਗੋਈ ਰਹੀ!
ਮਨੋ ਕੰਚਨ ਕੇ ਕਦਲੀਦਲ ਪੈ,
ਅਤਿ ਸਾਂਵਰੀ ਸਾਪਨਿ ਸੋਈ ਰਹੀ।

ਕਵੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਵਈਏ ਦਾ ਨਚੋੜ ਇਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਗੁੱਤ ਸੱਪ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਖ਼ੂਬ ਚਮਕਾਇਆ ਹੈ। ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਨੇ ਸਿਧੇ-ਸਾਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਕੁਛ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਏ:

ਕਾਲਾ ਨਾਗ ਚਰ੍ਹੀ ਵਿਚ ਸ਼ੂਕੇ,
ਗੁਜਰੀ ਦੀ ਗੁੱਤ ਵਰਗਾ।
ਮੈਨੂੰ ਸਪਣੀ ਦੇ ਪੈਣ ਭੁਲੇਖੇ,
ਰਾਤੀਂ ਤੇਰੀ ਗੁੱਤ ਲਮਕੇ।

ਗੁੱਤ ਨੂੰ ਸਪਣੀ ਨਾਲ ਉਪਮਾ (ਤਸ਼ਬੀਹ) ਦਿਤੀ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੁਬਾਲਗ਼ੇ (ਅਤਿ-ਕਥਨੀ} ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਨਾਜ਼ਕ ਖ਼ਿਆਲੀ ਹੀ ਹੈ। ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅਣਹੋਣੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਸ਼ਾਇਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ 'ਚਚਾ ਗ਼ਾਲਿਬ' ਦੀ ਸੁਣੀਏ। ਆਪ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਸਨਮ! ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਭੀ ਕਮਰ ਹੈ,
ਕੈਸੀ ਹੈ? ਕਹਾਂ ਹੈਂ? ਕਿਧਰ ਹੈ?

'ਲੱਕ ਪਤਲਾ' ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਦੀ ਨਸ਼ਾਨੀ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰ ਜਿਉਂ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਰ ਪਤਲਾ, ਹੋਰ ਪਤਲਾ ਕਰਨ, ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਝਾਉਲਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹਜ਼ਰਤ 'ਗ਼ਾਲਿਬ' ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਲੱਕ ਹੈ ਵੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁਛ ਕਰਦੇ ਨੇ, 'ਲੋਕੀਂ ਆਹੰਦੇ ਨੇ, ਪਈ ਤੇਰੀ ਕਮਰ (ਲੱਕ) ਹੈ। ਦੱਸ, ਕੇਹੋ ਜੇਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?' ਜਦ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵੀ ਸੱਜਣ ਦੇ ਲੱਕ ਦਾ ਥਹੁ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੇ:

ਸੁਨਾ ਹੈ, ਸਨਮ ਕੇ ਕਮਰ ਹੀ ਨਹੀਂ,
ਖ਼ੁਦਾ ਜਾਨੇ ਨਾਲਾ ਕਹਾਂ ਬਾਂਧਤੇ ਹੈ?

ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ 'ਚਚਾ ਗ਼ਾਲਿਬ' ਦੀ ਨਿਰੀ ਸ਼ਰਾਰਤ।

ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਈਏ ਏਸ ਕਵੀ-ਦਿਲ ਦੇ। ਜਦ ਅੱਲ੍ਹੜ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਅੰਗੜਾਈਆਂ ਲੈਂਦੀ ਏ, ਤਾਂ ਕੋਈ 'ਕੁਆਰੀ ਗੀਦਲ' ਆਪਣੇ 'ਸਰੂ ਦੇ ਬੂਟੇ' ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਜੇਹਾ ਨਿਹੋਰਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ:

ਮੇਰੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਨਾ ਆਇਓਂ,
ਡਿੱਗ ਪਈ ਹਰਮਲ ਤੋਂ।

ਹੁਣ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਓ, ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੀ-ਕੁ ਪਤਲੀ (ਸੂਖਮ) ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੀ ਹਰਮਲ ਦੇ ਬੂਟੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਡਿੱਗੀ ਹੋਸੀ। ਇਹ

ਹੈ ਨਜ਼ਾਕਤ। ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅੰਗ (ਲੱਕ) ਏਨਾ ਪਤਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿ ਉਹ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਾ ਆਵੇ, ਪਰ ਨਾਜੋ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਨਾਜ਼ਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਨਾਂ! ਅਜੇ ਹੋਰ ਸੁਣੋ:

ਲੌਂਗ ਵਾਲੀ ਨੇ ਭਨਾ ਲਏ ਗੋਡੇ,
ਤੀਲੀ ਵਾਲੀ ਖਾਲ ਟੱਪ ਗਈ।

ਇਹ ਜੇ 'ਤੀਲੀ' ਤੇ 'ਲੌਂਗ' ਦੇ ਭਾਰ ਦਾ ਫ਼ਰਕ। ਇਕੋ ਖਾਲ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਟੱਪਣ ਲੱਗੀਆਂ। 'ਤੀਲੀ ਵਾਲੀ' ਤਾਂ ਟਪ ਗਈ, ਪਰ ਲੌਂਗ ਦਾ ਭਾਰ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ 'ਲੌਂਗ ਵਾਲੀ' ਡਿੱਗ ਪਈ। ਹਤ ਤੇਰੇ ਲੌਂਗ ਦੀ ਐਸੀ ਤੈਸੀ।

ਏਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਸੁਬਕ-ਅੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭਲਾ ਸ਼ਾਇਰ ਦਾ ਦਿਲ ਕਿਵੇਂ ਕਾਬੂ ਰਹਿੰਦਾ? ਉਰਦੂ ਦਾ ਇਸ਼ਕ-ਪੱਟਿਆ ਸ਼ਾਇਰ 'ਆਹ' ਠੰਢੀ ਆਹ ਭਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਲੂਟਾ ਹੈ ਇਸ ਨਿਗਾਹ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿਗਾਹ ਸੇ।
ਚੋਰੀ ਗਿਆ ਹੈ ਦਿਲ ਇਨ੍ਹੀਂ ਆਂਖੋਂ ਕੀ ਰਾਹ ਸੇ।

ਹਜ਼ਰਤ 'ਆਹ' ਦੀ ਆਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਲੋਂ 'ਬਾਲੋ' ਦਾ ਵੀ ਹਾੜ੍ਹਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਸ਼ਰਮੀਲੋ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਤਰਸਾਂਦੇ ੳ।
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਅੱਖੀਆਂ,
ਦਿਲ ਲੁੱਟੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ੳ।

ਚਾਈਂ ਚਾਂਈਂ ਦਿਲ ਲੁਟਾ ਬੈਠੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਹੰਦਿਆਂ ਵਿਹੰਦਿਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸੌਦਾਗਰ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਉਡੀਕ ਕਰਨ। ਉਰਦੂ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ 'ਹਸਨ' ਨੇ ਇਉਂ ਤਰਲਾ ਲਿਆ:

ਆਈਨਾ ਕੋ ਕਬ ਤਲਕ ਦਿਖਲਾਓਗੇ ਜਮਾਲ,

ਬਾਹਰ ਖੜੇ ਹੈਂ ਕਿਤਨੇ ਔਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਭੀ।

ਏਸੇ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਅਪਣੱਤ ਭਰੇ ਸਿੱਧੇ-ਸਾਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਹੈ:

ਤੇਰੀ ਅੰਦਰੇ ਜੰਜੀਰੀ ਖੜਕੇ,
ਸੁੱਕ ਗਏ ਬਾਹਰ ਖਲੇ।

ਹਜ਼ਾਰ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਉਤੇ ਵੀ ਜਦ ਸੋਹਣੇ ਨੇ ਦੂਈ ਦਾ ਪਰਦਾ ਨਾ ਉਠਾਇਆ, ਤਾਂ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਸ ਛੱਡ ਕੇ ਹਜ਼ਰਤ ਆਸ਼ਕ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਕਰ ਕਰ ਹੀ ਦਿਲ ਪਰਚਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਨਾ-ਉਮੀਦ 'ਮੀਰ' ਜੀ ਸਿਰ ਧੁਨ ਧੁਨ ਕੇ ਗਾਉਣ ਲੱਗੇ:

ਜੋ ਮਜ਼ਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਮੇਂ ਦੇਖਾ।
ਵੁਹ ਨਾ ਵਸਲੇ ਯਾਰ ਮੇਂ ਦੇਖਾ।

ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਹਿਜਰ ਮੇਂ ਵਸਲ ਕੀ ਉਮੀਦ,
ਵਸਲ ਮੇਂ ਫ਼ੁਰਕਤ ਕਾ ਡਰ,
ਕੌਨ ਕਹਿਤਾ ਹੈ ਦੂਰੀ ਸੇ ਵਸਾਲ ਅੱਛਾ ਹੈ?

ਪੰਜਾਬੀ 'ਦੋਹੜੇ' ਦੇ ਰਚਨ-ਹਾਰ ਨੇ ਨਿਰਾ 'ਵਸਲ' ਨਾਲੋਂ 'ਹਿਜਰ' ਚੰਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਉਹਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਸੁਣੋ:

ਮੈਨੂੰ ਵਸਲੋਂ ਹਿਜਰ ਪਿਆਰਾ,
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮਾਹੀ ਵੱਸਦਾ।

ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਯਾਦ ਤਾਂ ਹੈ ਨਾਂ! ਏਹਾ ਯਾਦ ਨਿੱਤ ਦਾ ਤਸੱਵਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਾਗਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸੁਪਨੇ ਬਣ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਜਦੋਂ ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਲਾ ਮਾਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਕਵੀ ਤੜਪ ਉਠਿਆ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੋਂ ਸੁਪਨੇ ਭਈ ਭੇਂਟ,
ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਲਪਟਾਯ ਕੈ ਸੋਈ।
ਨੈਨ ਉਘਾਰਿ ਪਸਾਰਿ ਕੇ ਦੇਖੋਂ,
ਤੋ ਚੌਂਕ ਪਰੀ ਕਤਹੂੰ ਨਹਿੰ ਕੋਈ।

ਏਸ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਆਸ਼ਕ ਲੋਕ ਵੀ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਦਿਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰ ਹੈ। ਮਿਲਨਾ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀਆਂ, ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ 'ਉਹ' ਨਜ਼ਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ,
ਸੁਫਨੇ 'ਚ ਪੈਣ ਜੱਫੀਆਂ।

ਨੀਂਦ ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਮਾਹੀ ਛਪਨ ਛੋਤ ਖੇਡ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗੇ? ਕਲਾ ਦੇ ਮਾਹਿਰ 'ਜ਼ਾਮਿਨ' ਨੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ:

ਆਓ ਪਜਾਰੇ ਨੈਨ ਮੇਂ, ਮੂੰਦ ਪਲਕ ਤੋਹਿ ਲੇਊਂ।
ਨਾ ਮੈਂ ਦੇਖੂੰ ਔਰ ਕੋ, ਨਾ ਤੋਹਿ ਦੇਖਨ ਦੇਊਂ।

'ਜ਼ਾਮਿਨ' ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕਿਸੇ 'ਲੁੱਚੇ, ਲਫੰਗੇ' ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘੜਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਕੰਨ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਨਾਲ ਬੋਲੀ ਪਾਈ:

ਤੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਲਾਵੇ,
ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਲੁਕਾਵਾਂ ਗੋਰੀਏ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੁੱਠਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਿਆ, ਕਿ ਕੋਈ ਕੋਨਾ ਖ਼ਾਲੀ ਛੱਡਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਹਿੰਦੀ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਉਸਤਾਦ 'ਰਹੀਮ' ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੋਹਣਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

ਸਾਜਨ ਛਬਿ ਨੈਨਨ ਬਸੀ, ਪਰ ਛਬਿ ਕਹਾਂ ਸਮਾਯ।
ਭਰੀ ਸਰਾਯ 'ਰਹੀਮ' ਲਖਿ, ਆਪ ਪੱਥਿਕ ਫਿਰਿ ਜਾਯ।

'ਰਹੀਮ' ਦੀ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਾਹੀ ਦੇ ਪੈਰ ਧਰਨ ਜੋਗੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੰਜਾਬਣ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ 'ਸੁਰਮੇ' ਦੀ ਵੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ। ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੇ ਸੁਰਮੇ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀਆਂ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਮਾਹੀ-ਰੰਗ-ਰੱਤੀ ਨੇ ਮਜਬੂਰੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

ਪਾਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਮਾ ?
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਯਾਰ ਵੱਸਦਾ।

ਪਿਆਰਾ ਅੱਖੀਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਨਾ ਨਿਖੜਨ ਵਾਲਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ ਨੇ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

There is no paradise beyound Varoona's wall.

(ਵੈਰੂਨਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਸੁਰਗ ਨਹੀਂ। ਵੈਰੂਨਾ ਨਾਟਕ ਦੀ ਹੀਰੋਇਨ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੈ।)

ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਕਵੀ 'ਅਹਿਮਦ' ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਦੋ ਕਦਮ ਅਗੇਰੇ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ:

ਕਹਾਂ ਕਰੌਂ ਬੈਕੁੰਠ ਲੇ,
ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਕੀ ਛਾਂਹ।
ਅਹਿਮਦ ਢਾਕ ਸੁਹਾਵਨੇ,
ਜਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਗਲ ਬਾਂਹ।

ਮੈਂ ਸੁਰਗ ਤੇ ਓਥੋਂ ਦੇ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਜੇ ਓਥੇ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਬਾਹੀਂ ਪਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਮਾਨਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ, ਉਹ ਛਿਛਰੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵੀ ਸੁਹਾਵਣੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਨੇ ਸੱਜਣ ਦੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ —ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ—ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੇਰਾ ਸੁਰਗ ਏਹਾ ਹੈ।'

ਝੁੱਗੀ ਯਾਰ ਦੀ ਸੁਰਗ ਦਾ ਵਾਸਾ,
ਅੱਗ ਲਾਵਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ।

ਇਹ ਹਨ ਕੁਛ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤਰ ਮਸਾਲਾਂ । ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲ ਪਰਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 'ਵਿ ਮੁੰਡਿਆਂ' ਦੇ ਸਾਹਿੱਤ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ'

੫-੮-੫੩

ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ

ਪ੍ਰੀਤ ਇਕ ਉਹ ਸਾਂਝਾ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਟੁੱਟ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚਰਚਾ ਲਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਓਦੋਂ ਦਾ, ਜਦੋਂ ਇਨਸਾਨੀ ਦਿਲ ਨੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁੰਞੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਸਮੰਦਰ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਅੰਦਰ ਤੜਫਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ; ਓਦੋਂ ਦਾ, ਜਦੋਂ ਆਦਮ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਭੌਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸਲਾਉਣ ਲਈ ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆਂ ਸੀ।

ਹਰ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਆਲ ਪਰਗਟ ਕੀਤੇ ਨੇ। ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਚਾਨਣ, ਮਹਾਤਮਾ ਬੁਧ ਨੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਤੇ ਵਿਕਟਰ ਹਿਊਗੋ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਦਰਜਾ* ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ ਪਲਾਟੋ (ਅਫ਼ਲਾਤੂ) ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਕੇ ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਸੁੱਟ ਦਿਹੋ। ਹਰ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਦੂੱਜੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਅਮਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਅਮਰ ਹੋਣ ਲਈ ਦੂੱਜੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਤੜਪਨ ਨੂੰ ਹੀ 'ਪਿਆਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।"

ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ

*ਆਪੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਰਮੀ ਮਿਲੈ ਵਡਾਈ। ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਮ. ੧

ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਜਾਗ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ-ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮੱਤੀ ਸਾਥਣ ਆਪਣੇ ਹਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਮਟਕਾ ਕੇ ਬੜੇ ਨਿੱਘੇ ਸਨੇਹ ਨਾਲ ਪੁਛਦੀ ਏ:

ਪੁਛਣ ਸਹੇਲੀਆਂ ਮਾਹੀ ਵੇ !
ਨਿਹੁੰ ਕੀਕੂੰ ਲਾਈਦਾ ? ਢੋਲਾ !

ਅੱਗੋਂ ਸਾਥੀ ਓਸੇ ਰਉਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨਾਜ਼ ਦਾ ਹੱਥ ਘੁੱਟ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਗੋਰੀਏ !
ਪਿਛੋਂ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਜਾਈਦਾ ਢੋਲਾ !

ਪ੍ਰੇਮ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਏ, ਤੇ ਫੇਰ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦੋਵੇਂ ਦਿਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਕੁੱਠੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਆਰੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਮਾਹੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਪੁਕਾਰ ਉਠਦੀ ਏ:

ਹੱਥ ਤੇਰਾ ਤੇ ਕਾਲਜਾ ਮੇਰਾ
ਕਢ ਲੈ ਰੁੱਗ ਭਰ ਕੇ।

ਸਭ ਕੁਛ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਤਕ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੀ ਏ:

ਤੇਰੇ ਦੁਧ ਦੇ ਗਲਾਸ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰਾ !
ਘੁਲ ਜਾਵਾਂ ਖੰਡ ਬਣ ਕੇ।

ਰੂਹ ਉਤੇ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਤਾਂ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਗਰ ਸਮਾਜਕ ਕਬਜ਼ਾ ਅਜੇ ਪਹਿਲੇ ਮਾਲਕਾਂ (ਮਾਪਿਆਂ) ਦਾ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਕੀ ਹੋਈ ਮੁਟਿਆਰ ਉਹ ਕਬਜ਼ਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਰਖ਼ਾਸਤ ਕਰਦੀ ਏ:

ਵੇ ਤੂੰ ਜਿੰਦ ਪਟਵਾਰੀਆ ਮੇਰੀ,
ਮਾਹੀਏ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਦੇ।

ਹੁਣ ਬਾਕੀ ਸਭ ਦਾ ਹੱਕ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਪਟਵਾਰੀ ਨੇ ਮਾਹੀਏ ਦੇ ਨਾਂ ਜਿੰਦ ਲਿਖ ਦਿਤੀ (ਪੰਡਤ ਨੇ ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ)। ਧਰਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਗਏ। ਵਹਿਮਾਂ ਤੇ ਤੌਖਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਪਾਸੇ ਕਰ ਕੇ ਗੋਰੀ ਆਪਣੇ ਛਬੀਲੇ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਬਾਹੀਂ ਪਾ ਕੇ ਗਾਉਂਦੀ ਏ:

ਐਵੇਂ ਦੋ ਕਲਬੂਤ ਬਣਾਏ,
ਤੇਰੀ ਮੇਰੀ ਇਕ ਜਿੰਦੜੀ।

'ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੋਇ ਮੂਰਤੀ' ਬਣ ਕੇ 'ਪਤਲੀ ਵੇਲ' ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਸਰੂ ਦੇ ਬੂਟੇ' ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਇਕ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇ ਨਿਆਜ਼ ਹੋ ਗਈ; ਏਥੋਂ ਤਕ, ਕਿ ਹੁਣ ਉਹਨੂੰ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਉਪਸਥਿਤ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰੱਬ ਦੀ ਵੀ ਮੁਥਾਜੀ ਨਾ ਰਹੀ। ਪਰਦੇਸ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਂਦੀ ਹੋਈ ਪੁਜਾਰਨ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਏ:

ਲੋਕੀਂ ਤਾਂ ਪੂਜਣ ਸੋਨੇ ਦੇ ਠਾਕਰ,
ਮੇਰਾ ਠਾਕਰ ਤੂੰ, ਵੇ ਸਵੇਰੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੀਂ।
ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮੈਂ ਜਪਦੀ,
ਮੇਰਾ ਮਹਿਰਮ ਤੂੰ, ਵੇ ਸਵੇਰੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੀਂ।

ਪੱਥਰ ਦਾ ਠਾਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਾਂ, ਜੋ ਹੰਝੂਆਂ ਤੇ ਤ੍ਰੇਲ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਨਾ ਜਾਣਦਾ। ਭਲਾ ਜਿਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਠਾਕਰ ਮੱਖਣ-ਮੈਦੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਪੁਜਾਰਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਪੈਰ ਛੁਡਾ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ? ਸਭ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋ ਗਏ।

ਕਿਤੇ ਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੱਜ ਵਿਆਹਿਆ

ਗਭਰੂ ਰਾਸ ਵੇਖਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਨਾ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਰਾਸ ਮੁੱਕੀ, ਨਾ ਉਹ ਘਰ ਪਰਤ ਸਕਿਆ। ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਗੋਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦੀਵੇ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਆਪਣੇ 'ਚੰਦ' ਦੀਆਂ ਵਾਟਾਂ ਵਿਹੰਦੀ ਰਹੀ। ਤੇਲ ਮੁਕਣ ਲਗਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ 'ਜਿਉਣ ਜਾਗਣ' ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਦੇਂਦੀ। ਪਹਿਲੀ ਵੱਟੀ ਹਿਜਰ ਵਿਚ ਬਲ ਬੁਝਦੀ, ਤਾਂ ਨਾਜ਼ੋ ਨਵੀਂ ਵੱਟ ਕੇ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਟਿਕਾ ਦੇਂਦੀ। ਅੱਧ-ਬੁਝੀ ਤੀਲੀ ਨਾਲ ਵੱਟੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਤੇਲ ਪਾਉਂਦੀ 'ਪਤਲੋ' ਹਉਕਾ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਏ:

ਵਟੀਆਂ ਵਟਾ ਰੱਖਦੀ, ਜਾਲਮਾ !
ਦੀਵਾ ਬਲੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ।
ਆਉਂਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਲਊਂਗੀ,
ਵੇ ਕਿੱਥੇ ਗੁਜਾਰੀ ਰਾਤ ?

ਆਖ਼ਰ ਸਭ ਕੁਛ ਦੇ ਕੇ ਏਨਾ ਹੱਕ ਤਾਂ ਹਾਸਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾਂ, ਕਿ ਉਹ ਆਏ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਸੱਕੇ। ਫਿਰ ਤਰਲੇ ਮਿਨਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਪੂਰੇ ਰੁਅਬ ਤੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਪੁਛਣਾ ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਮਝਦੀ ਏ, 'ਆਉਂਦੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਲਊਂਗੀ, ਵੇ ਕਿੱਥੇ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਰਾਤ ?'

ਤੜਕ-ਸਾਰ ਰਾਸ ਮੁੱਕੀ। ਸਾਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲੀ ਤੇ ਗਭਰੂ ਕਾਹਲੇ ਕਦਮੀ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਬਾਕੀ ਘਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਗਦਿਆਂ ਡਰਦਿਆਂ ਉਹਨੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਲਮਕਾ ਕੇ ਬੈਠੀ ਗੋਰੀ ਨੇ ਸਿਰ ਦਾ ਦੁਪੱਟਾ ਸੂਤ ਕੀਤਾ। ਦੁਪੱਟੇ ਦੀਆਂ ਕੰਨੀਆਂ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਸਤਾਰੇ ਖੜਕੇ। ਗੋਲ ਵੀਣੀ ਵਿਚ ਚੂੜਾ ਛਣਕਿਆ। ਗਭਰੂ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਖਲੋਤਾ ਖਲੋਤਾ ਕਾਹਲਾ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਉਹਨੇ ਤਖ਼ਤੇ ਦੀਆਂ ਝੀਤਾਂ ਵਿਚਦੀ ਤਕਿਆ। ਅੰਦਰ ਦੀਵਾ ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੋਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲੇ ਮੂੰਹ

ਕਰੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਕੋਮਲ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਰੁਸੇਵੇਂ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਂ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਹਰੋਂ ਫਿਰ ਕੁੰਡੀ ਖੜਕਦੀ ਏ, ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਂਕਾਂ ਜਾਂ ਗੁੱਟ ਦਾ ਛਣਕੰਗਣ ਛਣਕ ਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਛਡਦਾ ਏ।

ਹੁਸਨ ਮਾਨ ਕਰ ਬੈਠਾ, ਤਾਂ ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵੀ ਚੂਥੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਗਿਲ੍ਹੇ ਨਿਹੋਰੇ, ਦੂੱਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਉਜ਼ਰ ਬਹਾਨੇ। ਰਾਤ ਥੋੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਸੋ ਛੇਤੀ ਮੰਨ-ਮਨੌਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਰੁੱਸ ਰੁੱਸ ਕੇ ਮੰਨਣਾ ਨਿਰਛਲ ਜਵਾਨੀ ਹੀ ਜਾਣਦੀ ਏ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੋਰੀ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਬੜੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਗਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੀ ਏ:

ਮੁੰਡਾ ਰਾਸ ਵੇਖਣ ਗਿਆ, ਨੀ ਨਾ ਗਿਆ ਦੱਸ ਕੇ।
ਮੈਂ ਵੀ ਕੁੰਡਾ ਨਾ ਲਾਹਿਆ, ਆਇਆ ਚੂਥੀ ਪੱਟ ਕੇ।

ਗੱਲ ਖਿਲਰਦੀ ਖਿਲਰਦੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਖਿਲਰ ਗਈ। ਧੂੰਏਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਮਜੋਲੀਆਂ ਨੇ ਠੱਠੇ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ, 'ਸੁਣਾ ਭਈ! ਚੂਥੀ ਪੁਟਦਿਆਂ ਬਹੁਤੀ ਖੇਚਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ?' ਜ਼ੁਲਫ਼ਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪੰਛੀ ਆਜ਼ਾਦ ਪੰਖੇਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਾ? ਰਾਤੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਫੇਰ ਗਿਲੇ ਨਿਹੋਰੇ ਤੇ ਤਰੋੜੇ ਮਰੋੜੇ ਹੋਏ। ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਕੁੰਡਾ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਗਿਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭੇਤ ਭੰਨਣ ਦਾ ਗ਼ੁੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ। ਕੁਛ ਸਹਿੰਦੀਆਂ ਸਹਿੰਦੀਆਂ ਕੋਸੀਆਂ ਕੁਸੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਕਿਆ ਸੁਰਗੀ ਜਿਉਣਾ ਹੈ ਜਵਾਨੀ ਦਾ। ਇਹਦੇ ਮਿਹਣਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਰੁਸੇਵਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਮੰਨਣ-ਰੀਝ ਹੈ। ਦੋ ਪਲਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਸਹਿਣੀ ਔਖੀ ਹੋ ਗਈ। ਗੋਰੀ ਦੀ ਚਾਵਾਂ ਭਰੀ ਹਿੱਕੜੀ ਵਿਚ ਗੀਤ ਨੇ ਅੰਗੜਾਈਆਂ ਲਈਆਂ ਤੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮਿੱਠੀ ਜੇਹੀ ਲੈ ਥਰਕਣ

ਲੱਗੀ। ਉਹ ਅਹਿਸਾਨ ਜਤਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ:

ਵਗਦੀ ਸੀ ਰਾਵੀ, ਮਾਹੀ ਵੇ ! ਵਿਚ ਬੂਟਾ ਚੁਲਾਈ ਦਾ ਢੋਲਾ !
ਜੇ ਮੈਂ ਨਾ ਜੰਮਦੀ, ਮਾਹੀ ਵੇ ! ਤੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਵਿਆਹੀ ਦਾ ਢੋਲਾ !

ਗਭਰੂ ਦੀ ਮਰਦਾਨਾ ਅਣਖ ਨੂੰ ਚੋਟ ਲੱਗੀ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜਕ ਪਦਵੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ:

ਵਗਦੀ ਸੀ ਰਾਵੀ, ਮਾਹੀ ਵੇ ! ਵਿਚ ਤਰਨ ਗਨੇਰੀਆਂ ਢੋਲਾ !
ਤੂੰ ਨਾ ਜੰਮਦੀ ਗੋਰੀਏ ! ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਬਥੇਰੀਆਂ ਢੋਲਾ !

ਬੜੀ ਕਹਿਰੀ ਚੋਟ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਤਿਆਗ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਕਾਰ ਸੀ, ਉਹਦੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਥਾਜੀ ਪਰਗਟ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਹੈ ਵੀ ਤਾਂ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੀ ਹੱਦ ਈ ਨਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਉਹਨੂੰ ਠਾਕਰ ਸਮਝ ਕੇ ਪੂਜਦੀ ਏ, ਉਹ ਉਹਦਾ ਸਿੰਘਾਸਣ 'ਹੋਰ ਬਥੇਰੀਆਂ' ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਨਖਰੋਲੋ ਮਾਣ ਕਰ ਬੈਠੀ। ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਪੱਲਾ ਲੈ ਕੇ ਉਹਨੇ ਜ਼ਰਾ-ਕੁ ਪਾਸਾ ਪਰਤਿਆ, ਤਾਂ ਗਭਰੂ ਦੇ ਭਾ ਦਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਹਨੇਰ ਪੈ ਗਿਆ।

ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਰੁੱਸਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੜੇ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਈ ਦੋਵੇਂ ਜਿੰਦਾਂ ਕਾਹਲੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਸਹਿਕਣ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਪਹਿਲ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਕਿਹੜਾ ਵਿਚੋਲਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਿਬੇੜੇ ? ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਸਨ, ਜਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕਿਸੇ ਪਾਣੀ-ਵਾਹੇ ਦੀ ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਕੰਨੀ ਪਈ:

ਕੌਣ ਜੰਮਿਆਂ ਨਬੇੜਨ ਵਾਲਾ,
ਝਗੜੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ।

ਗਭਰੂ ਨੂੰ ਸੁਝਾਉ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਧੀਮੀ ਜੇਹੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗਾਂਵਿਆਂ:

ਮੇਰੀ ਰੁੱਸ ਗਈ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵਾਲੀ,

ਮੇਰੇ ਭਾ ਦਾ ਰੱਬ ਰੁੱਸਿਆ।

ਹੈਂ? ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਇਨਕਲਾਬ? 'ਠਾਕਰ ਭਗਵਾਨ' ਨੇ ਨਿਮਾਣੀ 'ਪੁਜਾਰਨ' ਨੂੰ 'ਰੱਬ' ਬਣਾ ਦਿਤਾ? ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਹਿੱਕੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਸੰਭਾਲੀ ਨਾ ਰਹੀ। ਗੋਰੀ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰ ਕੇ ਹਸ ਪਈ। ਚੰਦ-ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ ਪੱਲਾ ਹਟਿਆ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਭਰੂ ਪਿਆਰ-ਜਿੱਤ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਪੁਕਾਰ ਉਠਿਆ:

ਮੇਰੀ ਮੰਨ ਪਈ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵਾਲੀ,
ਮੇਰੇ ਭਾ ਦਾ ਰੱਬ ਮੰਨਿਆਂ।

ਉਹ ਉਹਦਾ ਰੱਬ, ਉਹ ਉਹਦਾ ਰੱਬ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮੁਥਾਜੀ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਮਨੇਵੇਂ ਦੀ ਹਵਾ ਪਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਮੱਚ ਉਠਿਆ। ਗਲਵੱਕੜੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਨਰੋਈਆਂ ਬਾਹੀਂ ਕੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਟੁੱਟ ਮੁਹੱਬਤ ਬੋਲ ਉਠੀ:

ਜਦ ਯਾਰ ਨੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ,
ਰੱਬ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਗਭਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਉਤੇ ਆਕੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਕਿਉਂ ਸੁਣਾ। ਮੁੜ ਕੇ ਰੁੱਸੇਂਗੀ?"

ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ 'ਪੁਜਾਰਨ' ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 'ਰੱਬ' ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਭਲਾ ਰੁੱਸਣ ਦਾ ਹਕ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡ ਦੇਂਦੀ? ਉਹਨੇ ਮਨ ਮੋਹਣੀ ਅਦਾ ਨਾਲ ਪਾਸਾ ਮਰੋੜ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਰੁੱਸਾਂਗੀ, ਰੁੱਸਾਂਗੀ; ਜਿੱਦਣ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰੇਗਾ, ਓਦਣ ਈਂ ਰੁੱਸ ਬਿਹਾ ਕਰਾਂਗੀ।"

"ਤੂੰ ਰੁੱਸੇਂਗੀ?" ਗਭਰੂ ਨੇ ਡੌਲਿਓਂ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੇ ਖਿਚਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

ਲੱਗੀ ਮਗਰ ਫਿਰੇਂਗੀ ਮੇਰੇ,
ਹੁੱਬ ਦੇ ਤਵੀਤ ਪਾ ਦਿਉਂ।

ਨਖਰੇਲੋ ਨੇ ਉਹਦੇ ਤਵੀਤਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਉਡਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

ਐਵੇਂ ਮਨ ਮਿਲ ਗਏ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ,
ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਰੱਬ ਮੁੰਡਿਆ।

ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ। ਉਸਦੀ ਮੁਹੱਬ[illegible] ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਢਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਵ[illegible] ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਲੁੱਟੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾ[illegible] ਵੰਤ ਗੁਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਮਿਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋਏਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਰਸ ਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਫਿਕਾ ਫਿੱਕਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਚਿਰ ਦਿਆਂ ਮੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁੱਸਣ ਦੀ ਸੱਧਰ ਜੇਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਨਿੱਘੀਆਂ ਚਸਕ ਦਾ ਉਦਰੇਵਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਵਿਛੜਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਦੇਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਹੀ ਨੇ ਗੁਟਕਦੀ ਸੋਨ-ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਕਰਾਈ:

ਬੈਠੀ ਰੋਵੇਂਗੀ ਵਣਾਂ ਦੇ ਉਹਲੇ,
ਯਾਰ ਗਡੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਗੇ।

ਛਬੀਲਾ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਗੋਰੀ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦੀ ਟੇਸਣ ਤੋਂ ਮੁੜੀ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਲੰਘ ਗਏ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਈ ਰੇਤ ਚੁਕ ਚੁਕ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੀ ਏ:

ਤੇਰੀ ਸੱਜਰੀ ਪੈੜ ਦਾ ਰੇਤਾ,
ਚੁਕ ਚੁਕ ਲਾਵਾਂ ਹਿੱਕ ਨੂੰ।

ਸ਼ਾਮਾਂ ਪਈਆਂ। ਅੰਬਰੀਂ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਧਰਾਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਅੱਡੀਆਂ ਚੁਕ ਚੁਕ ਕੇ ਓਧਰ ਵੇਖਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਚਾਨਣ ਈ ਚਾਨਣ ਪਸਰ ਗਿਆ। ਹਨੇਰ ਖੁਡਾਂ ਖੂੰਜਾਂ ਵਿਚ ਦੜ ਵੱਟ ਬੈਠਾ। ਮਾਹੀ-ਵਿਛੁੰਨੀ ਗੋਰੀ ਨੇ ਵੀ ਚਮਕਦੇ ਅੰਬਰ ਵੱਲ

ਤਕ ਕੇ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ:

ਸਾਨੂੰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਬਾਝ ਹਨ੍ਹੇਰਾ,
ਚੰਦ ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਤ ਚੜ੍ਹਦੇ।

ਰਾਤ ਦੇ ਮੁਕਣ 'ਤੇ ਜ਼ਰਾਂ-ਕੁ ਨੀਂਦ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾ ਆਇਆ। ਵਿਛੜਿਆ ਮਾਹੀ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਅੰਦਰ ਡੱਕੇ ਹੋਏ ਗਿਲ੍ਹੇ ਨਿਹੋਰੇ ਫੁੱਟ ਨਿਕਲੇ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਵਿਛੋੜੇ-ਮੱਲੇ ਦਿਲ ਵਿਖਾਏ। ਅੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੀ, ਤਾਂ ਮਾਹੀ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਇਕੋ ਬੋਲ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਿਆ:

ਤੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੇਖਾਂ,
ਕਾਸ਼ਨੀ ਦੁਪੱਟੇ ਵਾਲੀਏ।

ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੁਣਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਉਹਦੇ ਸਾਹ ਆਹੀਂ ਬਣ ਬਣ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ। ਮੂੰਹੋਂ ਹਵ੍ਹਾੜ ਨਹੀਂ ਕਢਦੀ, ਪਰ ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰ ਹਉਕੇ ਪੀ ਰਹੀ ਏ:

ਯਾਰ ਤੁਰਿਆ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾ ਕੇ,
ਮੇਰੇ ਭਾ ਦਾ ਰੱਬ ਰੁੱਸਿਆ।

ਹਾਏ ! ਜੀਹਦਾ ਰੱਬ ਰੁਸ ਗਿਆ, ਉਹਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਕਿੱਥੇ ? ਪਰ ਕੀ ਉਹ ਏਸ ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਗਈ ? ਤੰਗ ਪੈ ਗਈ ? ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਉਹ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਮਿਠਾਸ ਅਨਭਵ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਕਹਿੰਦੀ ਏ:

ਗੁੜ ਨਾਲੋਂ ਇਸ਼ਕ ਮਿੱਠਾ,
ਰੱਬਾ ! ਲੱਗ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਵੇ।

ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਦੁਵੱਲੀ ਦੁਆ। ਨਾਲੇ ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ ਏ ਨਾਲੇ ਮਿੱਠਾ ਦੱਸਦੀ ਏ। ਇਹ ਹੈ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਤਾਸੀਰ। ਪਰ ਕੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਸਦੀ ਏ ? ਨਹੀਂ। ਉਹਦੀ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸੁਖਾਂ ਸੁਖਦੀ ਏ, ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੀ ਏ। ਉਹ ਉਹਦਾ

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਸਰਾ ਜੁ ਹੋਇਆ।
ਰਬ ਵਰਗਾ ਆਸਰਾ ਤੇਰਾ,
ਜਿਉਂਦਾ ਰਹੁ ਮਿੱਤਰਾ!

ਖ਼ੁਸ਼ਦਾ ਜੀ ਵਰਚਾਉਣ ਬਦਲੇ ਕਿਤੇ ਝੱਟ ਘਿੰਦ ਉਹ ਹਾਣਦੀਆਂ ਵਿਚ ਚਰਖ਼ਾ ਲੈ ਬਹਿੰਦੀ ਏ। ਕੁੜੀਆਂ ਹਸਦੀਆਂ ਨੇ, ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਰ ਇਹਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਗੁੱਤ ਜਿੱਡਾ ਲੰਮਾ ਗੀਤ ਛੁਹ ਬਹਿੰਦੀ ਏ:

ਉਚੜਾ ਬੁਰਜ ਲਾਹੌਰ ਦਾ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਹੇਠ ਵਗੇ ਦਰਿਆ, ਵੇ ਸੱਜਣਾ ਮੇਰਿਆ!
ਮਲ ਮਲ ਨ੍ਹਾਵਣ ਗੋਰੀਆਂ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਲੈਣ ਗਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ, ਵੇ ਸੱਜਣਾ ਮੇਰਿਆ!
ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਕੋਠੜੀ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਤਸਵੀਰ, ਵੇ ਕੈਠੇ ਵਾਲਿਆ!
ਮੈਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਮਛਲੀ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਤੂੰ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਨੀਰ, ਵੇ ਜਾਨੀ ਮੇਰਿਆ!
ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਕੋਠੜੀ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਪੁਰ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਵਾ, ਵੇ ਸੱਜਣਾ ਮੇਰਿਆ!
ਸ਼ੱਕਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੰਡੀਏ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਰੂਪ ਨਾ ਵੰਡਿਆ ਜਾ, ਵੇ ਸੱਜਣਾ ਮੇਰਿਆ!
ਧਾਗਾ ਹੋਵੇ ਤੋੜੀਏ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਪ੍ਰੀਤ ਨਾ ਤੋੜੀ ਜਾ, ਵੇ ਜਾਨੀ ਮੇਰਿਆ!
ਢਲ ਗਏ ਤੰਗੜ ਖਿੱਤੀਆਂ, ਵੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਿਆ!
ਹੋ ਚੱਲੀ ਪਰਭਾਤ, ਵੇ ਸਜਣਾ ਮੇਰਿਆ!
ਮੈਨੂੰ ਮਿਹਣੇ ਦੇਣ ਸਹੇਲੀਆਂ, ਵੇ ਕੈਂਠੇ ਵਾਲਿਆ!
ਮੇਰੀ ਪਰਤ ਨਾ ਲਈ ਊ ਵਾਤ, ਵੇ ਜਾਨੀ ਮੇਰਿਆ!

ਔਂਸੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ ਵੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਪੁੱਜੀਆਂ। ਪਰਦੇਸ ਗਿਆ ਮਾਹੀ ਘਰ ਪਰਤਿਆ। ਗੋਰੀ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਆ ਗਿਆ। ਅਜ ਸਭ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਹਸਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਮਾਹੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਏ:

ਚੰਦਾ ਤੇਰੀ ਚਾਨਣੀ, ਤਾਰਿਆ ਤੇਰੀ ਲੋ
ਰੂਹ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੇ, ਦਿਸਦੇ ਪਏ ਆਂ ਦੋ

ਵਿਛੋੜੇ ਪਿਛੋਂ ਪਰਾਪਤ ਹੋਏ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਹੋਈ ਅਨੋਖੀ ਕਰਾਮਾਤ ਏ। ਅੱਜ ਗੋਰੀ ਦਾ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਭੋਇੰ 'ਤੇ ਗਲਦਾ। ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੁਕ ਸੁਕ ਕੇ ਤੀਲਾ ਹੋਈ ਪਈ ਏ, ਪਰ ਔੜ ਪਿਛੋਂ ਮੀਂਹ ਵੱਸ ਪੈਣ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਸੱਜਰਾ ਜੀਮਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ਏ। ਸੁੱਕੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪੈ ਗਈ ਏ। ਉਹ ਦਰਾਣੀਆਂ ਜਠਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਤ-ਕੁਤਾੜੀਆਂ ਕਢਦੀ ਫਿਰਦੀ ਏ। ਉਹਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਗਿੱਧਾ ਜਾਗ ਪਿਆ ਏ। ਜਠਾਣੀ ਨਾਲ ਕਰਿੰਗੜੀ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਨੱਚਦੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ ਪਾਉਂਦੀ ਏ:

ਵੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਗੋਲੀ,
ਇਕ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਬਦਲੇ।

ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਦਿਉਰ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਗਿੱਧੇ ਦੇ ਪਿੜ ਵੱਲ ਖਿਚਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਵੇਖ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਖਰੇਲੋ ਨੂੰ। ਤੂੰ ਖਵਣੀ ਆਉਂਦੇ ਈ ਉਹਨੂੰ ਕੀ ਪਿਆ ਦਿਤਾ ਏ। ਮਾਰ ਲੋਟਣ ਕਬੂਤਰ ਬਣੀ ਫਿਰਦੀ ਏ।"

ਮਾਹੀ ਪਿੜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ 'ਪਤਲੋ' ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਫੁਰਤੀ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਲੱਗੀ ਤੂਤ ਦੀ ਛਮਕ ਵਾਂਗ ਦੂਹਰੀ ਤੀਹਰੀ ਹੋਣ। ਭਰਜਾਈਆਂ ਦੇ ਆਖਣ 'ਤੇ ਗਭਰੂ ਨੇ ਵੀ ਬੋਲੀ ਪਾਈ:

ਸੁਣ ਨੀ, ਗੋਰੀਏ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਏ, ਤੇਰੇ ਸਗਨ ਮਨਾਵਾਂ
ਨਚਦੀ ਦੇ ਤੇਰੇ ਪੱਟ ਫੁਲ ਗਏ ਨੇ, ਦੁਧ ਦਾ ਗਲਾਂਸ ਫੜਾਵਾਂ
ਅੰਗ ਦੀ ਪਤਲੀ ਦੇ, ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ
ਅੰਗ ਦੀ ਪਤਲੀ ਦੇ,... ... ...

ਅਨੋਖਾ ਖ਼ਿਆਲ, ਨਵੇਕਲੀ ਰੀਝ। ਮਰਦ ਦੇ ਬਣਾਏ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਹੀ ਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਏ। ਪਰ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਵੀ ਦੀ ਸੱਧਰ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਰੀਝ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਛੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਸੜਦੇ ਸੀਨੇ ਠਰੇ, ਜੋੜੀਅ ਜੁੜੀਆਂ, ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦਿਲਾਂ 'ਚੋਂ ਕਠੀ ਅਰਦਾਸ ਨਿਕਲੀ:

ਜੋੜੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾਵੀਂ
ਕੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਈਂ ਰੱਬਾ!

ਇਹ ਹੈ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੀਤ' ਦਾ ਵਰਨਣ, ਤੇ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਅੰਤਮ ਇਛਿਆ।

ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ'

੧੦-੪-੫੫

ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ

ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ ਲਿਆ ਜਾਣਕੇ ਮੈਂ ਰੰਗ ਨੀ !
ਬੁੱਝ ਲਵੇ ਮਾਂ ਭਲਾ ਦਿਲ ਦੀ ਉਮੰਗ ਨੀ !

ਭਾਬੀ ਕੋਲ ਸੁੱਤੀ ਰਾਤੀਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੀਰ ਨੀ !
ਹਾਸੇ ਭਾਣੇ ਕਢ ਦਿਤੀ ਉਹਨੇ ਮੇਰੀ ਚੀਰਨੀ ।
ਕਢਿਆ ਜਾਂ ਘੁੰਡ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਗਈ ਡਾਢੀ ਸੰਗ ਨੀ !
ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ ਲਿਆ ਜਾਣਕੇ ਮੈਂ ਰੰਗ ਨੀ !

ਪਾਈਆਂ ਜਾਂ ਪੰਜੇਬਾਂ ਪੈਰੀਂ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ ਤੋਰ ਨੀ !
ਜਾਪੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੇ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਮੈਂ ਮੋਰਨੀ ।
ਉੱਡ ਪੁੱਡ ਜਾਵਾਂ ਰਲਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨੀ !
ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ ਲਿਆ ਜਾਣਕੇ ਮੈਂ ਰੰਗ ਨੀ !

ਬਾਪੂ ਕੋਲੋਂ ਚੋਰੀ ਅਸੀਂ ਲੁਕ ਲੁਕ ਹੱਸੀਆਂ ।
ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਗਈਆਂ ਬਾਹੀਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੱਸੀਆਂ ।
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਪੀੜ, ਮੇਰਾ ਦੁਖੇ ਅੰਗ ਅੰਗ ਨੀ !
ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ ਲਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ਰੰਗ ਨੀ !

ਕੀਤੀਆਂ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਅਸਾਂ, ਦੱਸੀਆਂ ਨਾ ਜਾਣ ਨੀ !
ਲਭਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਵਿਚੋਂ ਹਾਣ ਨੀ !
ਸਾਡਾ ਕੀ ਕਸੂਰ, ਇਹ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਸੀ ਮੰਗ ਨੀ !
ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ ਲਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ਰੰਗ ਨੀ !

ਸੁੱਤੀਆਂ ਜਾਂ ਰਾਤੀਂ ਪੜ੍ਹ 'ਸੀਤਲ' ਦੇ ਗੀਤ ਨੀ !
ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚੋਂ ਸੁੱਤੀ ਜਾਗ ਪਈ ਪਰੀਤ ਨੀ !
ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਹ ਵੀ ਆ ਕੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਢੰਗ ਨੀ !
ਕੇਸਰੀ ਦੁਪੱਟਾ ਲਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ਰੰਗ ਨੀ !
ਬੁੱਝ ਲਵੇ ਮਾਂ ਭਲਾ ਦਿਲ ਦੀ ਉਮੰਗ ਨੀ !

੨੧-੫-੫੫

ਭਾਬੀ ! ਮੇਰੀ ਗੁੱਤ ਨਾ ਕਰੀਂ

ਭਾਬੀ ! ਮੇਰੀ ਗੁੱਤ ਨਾ ਕਰੀਂ
ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸਪਣੀ ਤੋਂ ਆਵੇ

ਵੇਖ ਤੇਰੇ ਫੁੱਲ ਚਿੜੀਆਂ
ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਡਣੋ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ
ਭੁੱਲ ਕੇ ਜੇ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵੇਖ ਲਾਂ
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ
ਤੇਰੇ ਮੱਥੇ ਬਿੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ
ਮੇਰਾ ਅੰਦਰੋਂ ਜੀਆ ਲਲਚਾਵੇ
ਭਾਬੀ ! ਮੇਰੀ ਗੁੱਤ ਨਾ ਕਰੀਂ
ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸਪਣੀ ਤੋਂ ਆਵੇ

ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਿੱਤ ਸੱਕ ਮਲਦੀ
ਨਾਲੇ ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਖਿੱਚਦੀ ਏਂ ਧਾਰੀ
ਮੈਂ ਵੀ ਉਵ ਤੇਰੇ ਹਾਣ ਦੀ
ਪਰ ਅੱਖੀਆਂ 'ਚ ਸ਼ਰਮ ਕੁਆਰੀ
ਧੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰ ਹੋ ਗਈਆਂ
ਭੋਲੇ ਬਾਬਲ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝਾਵੇ ?
ਭਾਬੀ ! ਮੇਰੀ ਗੁੱਤ ਨਾ ਕਰੀਂ
ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸਪਣੀ ਤੋਂ ਆਵੇ

ਇਕ ਤੈਨੂੰ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ
ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਹੁੰ ਈਂ, ਵੀਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੀਂ
ਕੱਲ੍ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਛੇੜ ਲਈਂ
ਪਰ ਮਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠਿਆਂ ਨਾ ਹੱਸੀਂ
(ਕੀ ?)
ਰਾਤੀਂ ਮੇਰੀ ਵੰਗ ਟੁੱਟ ਗਈ
ਨੀ, ਮੈਂ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਗਈ ਮੁਕਲਾਵੇ
ਭਾਬੀ ! ਮੇਰੀ ਗੁੱਤ ਨਾ ਕਰੀਂ
ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸਪਣੀ ਤੋਂ ਆਵੇ

੨੭-੧-੫੪

ਟੱਪ ਨੀ ਜਵਾਨੀਏਂ !

ਟੱਪ ਨੀ ਜਵਾਨੀਏਂ ! ਟੱਪ ਟੱਪ ਟੱਪ
ਹੱਦ ਨਾ ਛੜੱਪ, ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਵਾਰ ਟਪ

ਟੱਪਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਖ, ਟੱਪਦਾ ਜਹਾਨ ਨੀ
ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਟੱਪਦੀ, ਮਮੋਲੇ ਸ਼ਰਮਾਨ ਨੀ
ਟੱਪੇ ਤੇਰੀ ਗੁੱਤ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਨ 'ਤੇ ਸੱਪ
ਟੱਪ ਨੀ ਜਵਾਨੀਏਂ ! ਟੱਪ ਟੱਪ ਟੱਪ

ਟਪਣ ਦੇ ਦਿਨ ਤੇਰੇ, ਟੱਪਣੋ ਨਾ ਸੰਗ ਨੀ
ਰਹੇ ਨਾ ਅਧੂਰੀ ਕੋਈ ਦਿਲ 'ਚ ਉਮੰਗ ਨੀ
ਰੱਸੇ ਉਤੇ ਟੱਪ, ਭਾਵੇਂ ਨਾਗਾਂ ਉਤੇ ਟੱਪ
ਟੱਪ ਨੀ ਜਵਾਨੀਏਂ ! ਟੱਪ ਟੱਪ ਟੱਪ

ਬਾਲਪਨ ਬੀਤ ਗਿਆ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲਾਰੇ 'ਤੇ
ਕੱਟਣਾ ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਣਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਹਾਰੇ 'ਤੇ
ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ, ਜੀਹਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਰੂੱਪ
ਟੱਪ ਨੀ ਜਵਾਨੀਏਂ ! ਟੱਪ ਟੱਪ ਟੱਪ

ਹੱਦ ਨਾ ਛੜੱਪ, ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਵਾਰ ਟੱਪ
ਟੱਪ ਨੀ ਜਵਾਨੀਏਂ ! ਟੱਪ ਟੱਪ ਟੱਪ

੭-੪-੫੧

ਚੁੰਨੀ ਅਸਮਾਨੀ ਰੰਗ ਦੀ

ਚੁੰਨੀ ਅਸਮਾਨੀ ਰੰਗ ਦੀ
ਭਾਬੀ ! ਮੜ੍ਹਦੇ ਸਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ
ਵੇਖੂ ਜਦੋਂ ਘੁੰਡ ਚੁੱਕ ਕੇ
ਕਿਵੇਂ ਚੰਦ ਦੀ ਝੱਲੇਗਾ ਝਾਲ

ਸਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ ਕਢ ਚੀਰਨੀ
ਮੇਰੀ ਮਾਂਗ ਵਿਚ ਵਰ ਦੇ ਸੰਧੂਰ
ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ ਵਿਚ ਨੀ !
ਉਹਨੂੰ ਦਿੱਸ ਪਾਂ ਖਲੋਤੀ ਦੂਰ
ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਜੈ
ਰੱਖਾਂ ਘੁੰਡ 'ਚ ਮਸਾਲਾਂ ਬਾਲ
ਚੁੰਨੀ ਅਸਮਾਨੀ ਰੰਗ ਦੀ
ਭਾਬੀ ! ਮੜ੍ਹਦੇ ਸਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ

ਕੱਜਲੇ ਦੀ ਧਾਰ ਖਿੱਚ ਕੇ
ਪਾ ਦੇ ਉੂਦਾ ਇਕ ਠੋਡੀ 'ਤੇ ਨਸ਼ਾਨ
'ਜੀ ਆਇਆਂ' ਆਖਦੀ ਰਹੇ
ਮੇਰੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਮੁਸਕਾਨ
ਮੋਤੀਏ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣ ਜੂ
ਮੇਰੇ ਚਿਟਿਆਂ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਪਾਲ
ਚੁੰਨੀ ਅਸਮਾਨੀ ਰੰਗ ਦੀ
ਭਾਬੀ ! ਮੜ੍ਹਦੇ ਸਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ

ਮਹਿੰਦੀ-ਰੰਗੇ ਹੱਥ ਦੀ, ਕੁੜੇ !
ਜਦ ਆਰਸੀ 'ਚ ਪਈ ਲਿਛਕੋਰ
ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜੂ
ਪੈਲਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਰੁਕਣਗੇ ਮੋਰ
ਰਾਹੀ ਦਿਨੇ ਭੁੱਲ ਜਾਣਗੇ
ਜਦੋਂ ਨ੍ਹਾ ਕੇ ਖਲਾਰੇ ਮੈਂ ਵਾਲ
ਚੁੰਨੀ ਅਸਮਾਨੀ ਰੰਗ ਦੀ
ਭਾਬੀ ! ਮੜ੍ਹਦੇ ਸਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ

੧੮-੧੦-੫੩

ਉਡਣੀ ਜਵਾਨੀ

ਆਈ ਉੱਡਣੀ ਜਵਾਨੀ ਚੰਨ ਕਹਿਰ ਦੀ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੰਨੀ ਨਹੀਂਉਂ ਠਹਿਰਦੀ

ਜਾਣੂ ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ ਅੱਖੀਆਂ
ਹੁਣ ਘੁੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨਾ ਰੱਖੀਆਂ
ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਪਈ ਜਵਾਨੀ ਮੈਨੂੰ ਗਹਿਰਦੀ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੰਨੀ ਨਹੀਓਂ ਠਹਿਰਦੀ

ਕੱਲ੍ਹੀ ਜਿੰਦੜੀ ਤੇ ਔਕੜਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵੇ
ਜਾਵੇ ਚੁਕਿਆ ਨਾ ਜੋਬਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਵੇ
ਭਖੇ ਰੂਪ, ਹੋਵੇ ਧੁੱਪ ਜਿਉਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੰਨੀ ਨਹੀਓਂ ਠਹਿਰ ਦੀ

ਜਦੋਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਛ ਸਮਝਾਂਦੀ ਏ
ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਗੁੱਤ ਪਈ ਡਰਾਂਦੀ ਏ
ਲਵੇ ਸਪਣੀ ਹੁਲਾਰੇ ਭਰੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੰਨੀ ਨਹੀਓਂ ਠਹਿਰਦੀ

ਚੁੱਕੇ ਕੌਣ ਭਲਾ ਬਾਗ਼ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ
ਹੁਣ ਸਾੜ੍ਹੀਆਂ ਵੀ ਜਾਣ ਨਾ ਸਹਾਰੀਆਂ
ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ ਹਵਾ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੰਨੀ ਨਹੀਓਂ ਠਹਿਰਦੀ

ਆਈ ਉੱਡਣੀ ਜਵਾਨੀ ਚੰਨ ਕਹਿਰ ਦੀ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੰਨੀ ਨਹੀਓਂ ਠਹਿਰਦੀ

੧੨–੭–੫੩

ਪੱਲਾ ਡੋਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ

ਪੱਲਾ ਡੋਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਨਾਨ ਵੇਖਿਆ
ਹੁੰਦਾ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਚੰਦ ਕੁਰਬਾਨ ਵੇਖਿਆ

ਨੀ, ਉਹ ਹੱਕੀ-ਬੱਕੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਅਹੁੜੇ ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਾ
ਜੀਹਨੂੰ ਰੱਬ ਰੂਪ ਦੇਵੇ, ਸੱਕੇ ਝੱਲ ਕੋਈ ਨਾ
ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਦੂ ਅੱਗੇ ਝੁਕਦਾ ਜਹਾਨ ਵੇਖਿਆ
ਪੱਲਾ ਡੋਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਨਾਨ ਵੇਖਿਆ

ਗੋਰੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉਤੇ ਇਉਂ ਪਰਛਾਵੇਂ ਛਾ ਗਏ
ਜਿਵੇਂ ਚੰਦ ਵੱਲੇ ਵੇਖ ਤਾਰੇ ਸ਼ਰਮਾ ਗਏ
ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੈਂ ਹੁਸਨ ਹੈਰਾਨ ਵੇਖਿਆ
ਪੱਲਾ ਡੋਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਨਾਨ ਵੇਖਿਆ

ਛੁਹ ਕੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਛਲੀ ਦੇ ਪੱਤ ਝੌਂ ਗਏ
ਪੀ ਕੇ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਦਲ੍ਹੀਜ 'ਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੌਂ ਗਏ
ਲੌਂਗ ਪੀਲਾ ਪੀਲਾ ਹੋਇਆ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਵੇਖਿਆ
ਪੱਲਾ ਡੋਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਨਾਣ ਵੇਖਿਆ

ਨਿਗ੍ਹਾ ਆਰਸੀ 'ਤੇ ਪਈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਿਸਿਆ
ਖੱਟੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਜੋਬਨ ਦਾ ਚੋਰ ਦਿਸਿਆ
ਉਹਦਾ ਝਿੰਮ੍ਹੀ ਉਤੇ ਡੋਲਦਾ ਈਮਾਨ ਵੇਖਿਆ
ਪੱਲਾ ਡੋਲੇ ਦਾ ਜਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਨਾਣ ਵੇਖਿਆ
ਹੁੰਦਾ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਚੰਦ ਕੁਰਬਾਨ ਵੇਖਿਆ

੨੭-੮-੫੪

ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਮਿੱਤਰਾ !

ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਮਿੱਤਰਾ !
ਤੈਨੂੰ ਉਡਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵਿਖਾਵਾਂ

ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ
ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਪਰਾਹੁਣੇ ਆਏ
ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਲੱਖ ਰੌਣਕਾਂ
ਮੇਰਾ ਜਿਉੜਾ ਕੱਲ੍ਹਾ ਘਬਰਾਏ
ਸਾਲੀ ਤੇਰੀ ਪਾਵੇ ਔਂਸੀਆਂ
ਵੇ, ਮੈਂ ਲੁਕ ਲੁਕ ਕਾਗ ਉਡਾਵਾਂ

ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਮਿੱਤਰਾ!
ਤੈਨੂੰ ਉਡਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵਿਖਾਵਾਂ

ਛਿੰਦੋ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੀ
ਬਾਂਹ ਕਢ ਕੇ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਵੇ
ਮਾਂਦਰੀ ਪਰਾਹੁਣਾ ਓਸਦਾ
ਤੇ ਉਹ ਚੁੰਨੀਆਂ ਦੇ ਸੱਪ ਪਈ ਲੜਾਵੇ

ਡਰਦੀ ਇਕੱਲ ਤੋਂ, ਚੰਨਾ!
ਮੈਂ ਨਾ ਹੱਥ ਮੀਢੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ
ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਮਿੱਤਰਾ!
ਤੈਨੂੰ ਉਡਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵਿਖਾਵਾਂ

ਬਣ ਬਣ ਚੀਚ-ਵਹੁਟੀਆਂ
ਏਥੇ ਨੱਢੀਆਂ ਖੇਡਦੀਆਂ ਸਾਵੇਂ
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਖੇਡਦੀ ਦਿੱਸਾਂ
ਪਰ ਅੱਖੀਆਂ 'ਚ ਤੇਰੇ ਪਰਛਾਵੇਂ

ਸਹੁੰ ਲੈ ਲੈ ਰੱਬ ਦੀ, ਚੰਨਾ!
ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਦੇ ਨਾ ਸਹੁੰ ਖਾਵਾਂ
ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਮਿੱਤਰਾ!
ਤੈਨੂੰ ਉਡਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵਿਖਾਵਾਂ

ਪੀਂਘ ਦੇ ਬਹਾਨੇ, ਹਾਣੀਆਂ!
ਤੇਰੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰਾਂ

ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਮੱਛਰ ਪਵੇ
ਤੇਰੇ ਬੋਤੇ ਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਨੁਹਾਰਾਂ

ਵੇਖ ਸੁਰਮਈ ਸੰਬਲਾ
ਵੇ, ਮੈਂ ਨੱਚਦੀ ਮੋਰ ਬਣ ਜਾਵਾਂ
ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਮਿੱਤਰਾ!
ਤੈਨੂੰ ਉਡਦੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵਿਖਾਵਾਂ

੨੭-੬-੫੪

ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ!

ਵੇ ਮੈਂ ਰਹੀ ਆਂ ਪੰਘੂੜੇ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰ
ਵਿਚ ਖਿਹੜਦਾ ਸੱਜਣ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ!

ਲਾਸਾਂ ਫੜ ਜਾਂ ਪੰਘੂੜਾ ਮੈਂ ਹਿਲਾਂਦੀ ਆਂ
ਪੀਘਾਂ ਸੌਣ ਦੀਆਂ ਯਾਦ ਨੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਹੂਟੇ ਦੇਂਦਾ ਮੈਂ ਜਾਂ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਉਲਾਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ !

ਤੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜੇਹਾ ਛੁਹਰੂਆ ਸਤਾਂਦਾ ਏ
ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਵੇਖ ਅੱਖਾਂ ਮਟਕਾਂਦਾ ਏ
ਹੋਵੇ ਅੱਖੀਆਂ 'ਚੋਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਦੀਦਾਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ !

ਜ਼ਰਾ ਵੇਖ ਆ ਕੇ ਇਹਦੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ
ਨਿੱਕਾ ਹੈਣਾ ਜੇਹਾ ਪਾਵੇ ਕੀ ਬੁਝਾਰਤਾਂ
ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਿਆਂ ਹਜ਼ਾਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ !

ਆਖ 'ਪਾ-ਪਾ, ਪਾ-ਪਾ' ਤੈਨੂੰ ਪਿਆ ਵੰਗਾਰਦਾ
ਚੜ੍ਹ ਹਿੱਕ ਉਤੇ ਚਾਂਗਰਾਂ ਈਂ ਮਾਰਦਾ
ਮਿਧ ਛਾਤੀਆਂ ਦਾ ਰਿਹਾ ਈ ਉਭਾਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ !

ਜਦੋਂ ਵੇਖਾਂ ਮੈਂ ਸੁਨੱਖੇ ਇਹਦੇ ਅੰਗ ਵੇ
ਆਵੇ ਯਾਦ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੀ, ਜਾਵਾਂ ਸੰਗ ਵੇ
ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤੇਰੀ ਦਿੱਸਦੀ ਨੁਹਾਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ !

ਪਿਉ ਜੇਹਾ ਹੀ ਅਖ਼ੀਰ ਹੋਣਾ ਪੁੱਤ ਵੇ
ਅਸੀਂ ਚੁਕੀਏ, ਤਾਂ ਪੁੱਟੇ ਸਾਡੀ ਗੁੱਤ ਵੇ
ਚੂਪ ਠੋਡੀ ਵਾਲੀ ਲਈ ਸੂ ਬਹਾਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ !

ਵੇ ਮੈਂ ਰਹੀਂ ਆਂ ਪੰਘੂੜੇ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰ
ਵਿਚ ਖਿਹੜਦਾ ਸੱਜਣ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ
ਤੂੰ ਘਰ ਆ ਚੰਨਾ ! ਹੁ-ਹੁ-ਹੁ ਆ ਚੰਨਾ !

੧੦-੧੧-੫੫

ਨਜਰਾਂ ਨਾ ਲਾਵੀਂ ਭਾਬੀ !

ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਵੀਰ ਦੀ ਸੁਆਰਾਂ ਨੀ ਮੈਂ ਚੀਰਨੀ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾ ਲਾਵੀਂ, ਭਾਬੀ ! ਨੈਣ ਤੇਰੇ ਤੀਰ ਨੀ

ਸ਼ੋਖ਼ੀ ਤੇਰੀ ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ, ਕੱਜਲੇ ਦੀ ਧਾਰੀ ਨੀ
ਮੋਹੰਦੀ ਏ ਜਵਾਨੀ, ਪਾਵੇ ਜਾਲ ਜਿਉਂ ਸ਼ਕਾਰੀ ਨੀ
ਪਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਨਤਾਂ ਨਾਂ ਲਿਖੇਂ ਤਕਦੀਰ ਨੀ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾ ਲਾਵੀਂ, ਭਾਬੀ ! ਨੈਣ ਤੇਰੇ ਤੀਰ ਨੀ

ਭਾਬੋ ! ਜਾਪੇਂ ਤੂੰ ਵੀ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਰਗਾਂ ਦੀ ਹੂਰ ਨੀ
ਵੀਰ ਮੇਰਾ ਚੰਦ ਬਿਨਾਂ ਦਾਗ਼, ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਨੀ
ਰੱਬ ਨੇ ਹੈ ਆਪ ਜਿਵੇਂ ਖਿੱਚੀ ਤਸਵੀਰ ਨੀ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾ ਲਾਵੀਂ, ਭਾਬੀ ! ਨੈਣ ਤੇਰੇ ਤੀਰ ਨੀ

ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਨੈਣ ਭੌਰ ਰੱਖ ਨੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ
ਦੁਨੀਆਂ ਬਗ਼ੀਚੇ ਵਿਚੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਭਾਲ ਕੇ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਲਿਆ ਮੱਲ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਨੀ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾ ਲਾਵੀਂ, ਭਾਬੀ ! ਨੈਣ ਤੇਰੇ ਤੀਰ ਨੀ

ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਵੀਰ ਦੀ ਸੁਆਰਾਂ ਨੀ ਮੈਂ ਚੀਰਨੀ
ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾ ਲਾਵੀਂ ਭਾਬੀ ! ਨੈਣ ਤੇਰੇ ਤੀਰ ਨੀ

੨੭–੬–੫੪

ਹੱਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਖ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾਏ

ਹੱਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਖ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾਏ
ਹਾਏ ! ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਨਾ

ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿੱਸੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਨੁਹਾਰ ਦਾ
ਅੰਗ ਅੰਗ ਵਿਚੋਂ ਰੰਗ ਝਲਕੇ ਪਿਆਰ ਦਾ
ਲੁਕ ਲੁਕ ਕੋਈ ਮੁਸਕਾਏ
ਹਾਏ ! ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਨਾ
ਹੱਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਖ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾਏ
ਹਾਏ ! ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਲਗ ਜਾਏ ਨਾ

ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਚੰਨ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਏ
ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਓਹੀ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਏ
ਵੇਖਿਆਂ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗ ਜਾਏ
ਹਾਏ ! ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਨਾ
ਹੱਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਖ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾਏ
ਹਾਏ ! ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਨਾ

ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੈਂ ਭਾਰ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬੀ ਦੱਬੀ ਜਾਂਦੀ ਆਂ
ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਹੱਸਦੀ ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਘਬਰਾਂਦੀ ਆਂ
ਸੱਚ ਸੁਪਨਾ ਨਾ ਬਣ ਜਾਏ
ਹਾਏ ! ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਨਾ
ਹੱਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵੇਖ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਸ਼ਰਮਾਏ
ਹਾਏ ! ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਨਾ

੧੦–੩–੫੧

ਸੂਰਜ 'ਤੇ ਪੱਲਾ ਪਾਇਆਂ

ਸੂਰਜ 'ਤੇ ਪੱਲਾ ਪਾਇਆਂ, ਪੈਣੀ 'ਨਾਜੋ' ਰਾਤ ਨਾ
ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਘੁੰਡ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਪਰਭਾਤ ਨਾ

ਆਈ ਏ ਜਵਾਨੀ, ਇਹਨੇ ਛੁਪਣਾ ਛੁਪਾਈ ਨਾ
ਰੂਪ ਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਅੱਗੇ ਕੀਹਦੇ ਉਤੇ ਆਈ ਨਾ?
ਧੁੰਧ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਝਾਤ ਨਾ
ਸੂਰਜ 'ਤੇ ਪੱਲਾ ਪਾਇਆਂ, ਪੈਣੀ 'ਨਾਜੋ' ਰਾਤ ਨਾ

ਜੋਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਲੂ ਕਿਵੇਂ ਚੁੰਨੀ ਨੀ ਸ਼ਨੂੰਨ ਦੀ?
ਬੁੱਲ੍ਹੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਲੀ ਜਾਪੇ ਭੰਬਟਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦੀ
ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਉਹਲੇ ਸ਼ੋਖ਼ ਰੰਗ ਪੈਂਦੇ ਕਦੇ ਮਾਤ ਨਾ
ਸੂਰਜ 'ਤੇ ਪੱਲਾ ਪਇਆਂ, ਪੈਣੀ 'ਨਾਜੋ' ਰਾਤ ਨਾ

ਛੱਡ ਫੋਕੀ ਸੰਗ, ਚੁੱਕ ਉਪਰ ਨਿਗਾਹ ਨੀ
ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹਾਣੀ ਮਿਲੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਾਹ ਨੀ
ਸੱਖਣੀ ਸੰਧੂਰੋਂ ਤੇਰੀ ਚੀਰਨੀ ਬਰਾਤ ਨਾ
ਸੂਰਜ 'ਤੇ ਪੱਲਾ ਪਾਇਆਂ, ਪੈਣੀ 'ਨਾਜੋ' ਰਾਤ ਨਾ

ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਘੁੰਡ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਪਰਭਾਤ ਨਾ
ਸੂਰਜ 'ਤੇ ਪੱਲਾ ਪਾਇਆਂ, ਪੈਣੀ 'ਨਾਜੋ' ਰਾਤ ਨਾ

੨–੧੦–੫੪

ਸ਼ਹਿਰੀਂ ਨਾ ਜਾਈਂ ਵੇ

ਸ਼ਹਿਰੀਂ ਨਾ ਜਾਈਂ ਵੇ !
ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ
ਹੁਸਨ ਵਲੈਤੀ ਦੇ
ਓਥੇ ਦੋ ਦੋ ਸੱਪ ਰਖਵਾਲੇ

ਰੁੱਸ ਪਉ ਜੀ ਸਦਕੇ
ਜੇ ਰੁੱਸਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ
ਖੇਤ 'ਚ ਦੁਪਹਿਰ ਕੱਟ ਲਈਂ
ਅੰਤ ਮੰਨਣਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੈਣਾ

ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਣਗੇ
ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੇ
ਸ਼ਹਿਰੀਂ ਨਾ ਜਾਈਂ ਵੇ !
ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ

ਸ਼ਹਿਰੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ
ਹੁੰਦੀ ਮਾਂਗਵੀਂ ਮੂੰਹਾਂ 'ਤੇ ਲਾਲੀ
ਪਿਆਰ ਬਨਾਉਟੀ ਨੇ
ਅਤੇ ਕੌਲ ਇਕਰਾਰ ਖ਼ਿਆਲੀ
ਵਾਅਦੇ ਉਮਰਾਂ ਦੇ
ਪਰ ਅਮਲ ਸਿਨਮਿਆਂ ਵਾਲੇ

ਸ਼ਹਿਰੀਂ ਨਾ ਜਾਈਂ ਵੇ !
ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ

ਉਹਲੇ ਐਨਕ ਦੇ
ਓਥੇ ਕੱਜਲਾ ਦਾਗ਼ਦਾ ਤੋੜੇ
ਛਤਰੀ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ
ਪਈ ਵੀਣੀ ਨੂੰ ਮਰਕੜੇ
ਐਪਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣੇ
ਡੌਲੇ 'ਰਹੁ' 'ਮੱਖਣਾ' ਦੇ ਪਾਲੇ

ਸ਼ਹਿਰੀਂ ਨਾ ਜਾਈਂ ਵੇ !
ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ

ਔਖੀ ਭੁੱਲਣੀ ਏਂ
ਚੰਨ ! ਹੀਰ ਚੂਰੀਆਂ ਵਾਲੀ
ਝਾਤ ਸਵੇਰਾਂ ਦੀ
ਮੇਰੀ ਭਖਦੀ ਮੱਥੇ ਦੀ ਲਾਲੀ
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਏਗਾ
ਜਦ ਖਿੱਲਰੇ ਵਾਲ ਸੰਭਾਲੇ

ਸ਼ਹਿਰੀਂ ਨਾ ਜਾਈਂ ਵੇ !
ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰਨਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ
ਹੁਸਨ ਵਲੈਤੀ ਦੇ
ਓਥੇ ਦੋ ਦੋ ਸੱਪ ਰਖਵਾਲੇ

੧੬-੯-੫੪

ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਓਸ ਆਉਣਾ

ਅਜ ਸਾਡੇ ਓਸ ਆਉਣਾ
ਜੀਹਦਾ ਸੰਗਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਨਾਂ

ਨੱਚ ਲਓ ਸਹੇਲੀਓ ਨੀ !
ਚਾਰ ਦਿਨ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਦੇਸ
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਡ ਜਾਵਣਾ
ਅਸਾਂ ਕਰ ਕੇ ਭੰਭੀਰੀਆਂ ਦਾ ਵੇਸ

ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਲੱਭਣੀ
ਇਹਨਾਂ ਸਾਵੀਆਂ ਨਿੰਮਾਂ ਦੀ ਛਾਂ
ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਓਸ ਆਉਣਾ
ਜੀਹਦਾ ਸੰਗਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਨਾਂ

ਛੁਟ ਛੁਟ ਜਾਏ ਨੇਤਰਾ
ਦੁਧ ਪਾਇਆ ਜਦ ਉਨ ਕੇ ਉਸ਼ੇਰ
ਆਟਾ ਭੁੜਕਾਇਆ ਜਾਣਕੇ
ਕੋਈ ਸਗਨ ਮਨਾਏ ਨੀ ਮੈਂ ਫੇਰ

ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਅੰਗੀ ਫਿੱਸ ਗਈ
ਜਦ ਬੋਲਿਆ ਬਨੇਰੇ ਉਤੇ ਕਾਂ
ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਓਸ ਆਉਣਾ
ਜੀਹਦਾ ਸੰਗਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਨਾਂ

ਸਹੁੰ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੀ
ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਲਗੀ ਅੱਖ ਰਾਤ
ਚਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਧ ਨਾ ਰਹੀ
ਬੱਸ-ਪੀਂਦਿਆਂ ਈਂ ਹੋ ਗਈ ਪਰਭਾਤ

ਸਾਨੂੰ ਉਹਦਾ ਖਤ ਆ ਗਿਆ
ਕੱਲ੍ਹ ਬਾਪੂ ਤਾਈਂ ਆਖਦੀ ਸੀ ਮਾਂ
ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਓਸ ਆਉਣਾ
ਜੀਹਦਾ ਸੰਗਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਨਾਂ

ਚਰਖ਼ੇ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ, ਕੁੜੇ!
ਮੈਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਅੱਜ ਸਾਹ
ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੱਟੇ ਘੂਰੀਆਂ
ਵੇਖਾਂ ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਾਂ ਰਾਹ

ਚੁੰਨੀ ਕਿਤੇ ਖੰਭ ਬਣ ਜੇ
ਜੀ ਕਰੇ ਮੇਰਾ, ਉਡ-ਪੁਡ ਜਾਂ

ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਓਸ ਆਉਣਾ
ਜੀਹਦਾ ਸੰਗਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਨਾਂ

ਭਾਰਾ ਭਾਰਾ ਮੂੰਹ, ਕੁੜੀਏ !
ਤੇਰਾ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਈ ਹੋਰ
ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਭਾਸਦੀ ਏ
ਤੇਰੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਰਗੀ ਤੋਰ
ਪੈਂਦਾ ਏ ਭੁਲੇਖਾ, ਵੈਰਨੇ !
ਮੇਰੀ ਨਾ ਫੜ ਘੁੱਟ ਕੇ ਬਾਂਹ
ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਓਸ ਆਉਣਾ
ਜੀਹਦਾ ਸੰਗਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਨਾਂ

੯-੧-੫੬

ਗੂੰਗਾ ਏ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ

ਗੂੰਗਾ ਏ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ
ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕਦਾ
ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਮੈਂ
ਦਿਲ ਨੂੰ ਨਾ ਫੋਲ ਸਕਦਾ

ਅੱਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਾ ਕੇ
ਰਖਦਾਂ ਦਬਾ ਦਬਾ ਕੇ
ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਚੁੱਪ ਦੀ
ਜੋ ਮੈਂ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦਾ

ਗੂੰਗਾ ਏ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ
ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕਦਾ

ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਇਹ ਰਵਾਨੀ
ਉਸਦੀ ਸਮਝ ਨਸ਼ਾਨੀ
ਝੋਲੀ 'ਚ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਭੋਇੰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੋਲ ਸਕਦਾ

ਗੂੰਗਾ ਏ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ
ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ

ਇਹ ਗ਼ਮ ਤੇ ਇਹ ਜਵਾਨੀ
ਸਭ ਉਸਦੀ ਮਿਹਬਾਨੀ
ਵਸਦੀ ਜੋ ਫੁਰਨਿਆਂ ਵਿਚ
ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਟੋਲ ਸਕਦਾ

ਗੂੰਗਾ ਏ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ
ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ
ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਮੈਂ
ਦਿਲ ਨੂੰ ਨਾ ਫੋਲ ਸਕਦਾ

੫-੧੧-੫੦

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤੱਕਣਾ ਤੇਰੀ ਓਰ

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤਕਣਾ ਤੇਰੀ ਓਰ

ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਤੂੰ ਬਣ-ਠਣ ਆਵੇਂ
ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਝਾਤੀਆਂ ਪਾਵੇਂ
'ਏ ਜੀ! ਏ ਜੀ!' ਆਖ ਬੁਲਾਵੇਂ
ਲਾਵੇਂ ਜਿਹੜਾ ਲਗਦਾ ਜ਼ੋਰ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤਕਣਾ ਤੇਰੀ ਓਰ

ਵੇਖ ਲਏ ਸਭ ਤੇਰੇ ਚਾਲੇ
ਕਰ ਕੇ ਬਚਨ ਕਿੰਨੇ-ਕੁ ਪਾਲੇ
ਇਹ ਝਾਸੇ ਸਭ ਠੰਗਾਂ ਵਾਲੇ
ਮੂੰਹੋਂ ਹੋਰ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਰ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤੱਕਣਾ ਤੇਰੀ ਓਰ

ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਣਾ
ਫਿਰ ਐਵੇਂ ਈਂ ਰੁੱਸ ਰੁੱਸ ਬਹਿਣਾ
ਥੋੜੀ ਗੱਲੋਂ ਖਿਝ ਖਿਝ ਪੈਣਾ
ਜਾਪੇਂ ਦਿਲ ਦੀ ਬੜੀ ਕਠੋਰ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤਕਣਾ ਤੇਰੀ ਓਰ

ਹੁਣ ਮੈਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਸਾਂ
ਪ੍ਰੀਤ ਤੇਰੀ ਦਾ ਦਮ ਨਾ ਭਰ ਸਾਂ
ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਜੀ 'ਤੇ ਜਰ ਸਾਂ
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਜ਼ੋਰ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤਕਣਾ ਤੇਰੀ ਓਰ

ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਵਲ ਝਾਤ ਨਾ ਪਾ ਸਾਂ
ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਨੈਣ ਮਿਲਾ ਸਾਂ
ਨਾ ਰੁੱਸ ਸਾਂ, ਨਾ ਆਪ ਮਨਾਸਾਂ
'ਸੀਤਲ' ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਣ ਸਾਂ ਹੋਰ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤਕਣਾ ਤੇਰੀ ਓਰ

੨੮-੪-੨੯

ਲੈ ਦੇ ਰਬੜ ਦਾ ਬਾਵਾ

ਮਾਏ ! ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦੇ ਰਬੜ ਦਾ ਬਾਵਾ
ਨੀ, ਹਾਏ ! ਮੇਰਾ ਚੰਦਰੀ ਦਾ ਜੀ-ਪਰਚਾਵਾ

ਕੇਸਰੀ ਦੇ ਬਾਪੂ, ਵਰ ਹਲ-ਵਾਹ ਟੋਲਿਆ ਨੀ,
ਤੁਸਾਂ ਮਾਏ, ਟੋਲਿਆ ਤਲੰਗਾ
ਮਾਲ ਦਾ ਡਰਾਉਣਾ ਜੇਹਾ, ਬੋਰੀ ਦੇ ਘਟੰਨੇ ਵਾਲਾ
ਬਾਪੂ ਤਾਈਂ ਲੱਗ ਗਿਆ ਚੰਗਾ
ਚਾਰ-ਕੁ ਭੁਆਲੀਆਂ ਦੇ, ਰੋਂਦੀ ਘਰੋਂ ਕਢ ਦਿਤੀ
ਤੋਰ ਦਿਤਾ ਨਾਲੇ ਮੁਕਲਾਵਾ
ਨੀ ਮਾਏ ! ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦੇ ਰਬੜ ਦਾ ਬਾਵਾ

ਸੱਤ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੱਲੇ, ਮੁੱਕੀਆਂ ਨਾ ਲਾਮਾਂ, ਮਾਏ !
ਛੁੱਟੀ ਅਜੇ ਆਇਆ ਨਾ ਸਿਪਾਹੀ
'ਨੌਕਰ ਦੀ ਨਾਰ ਨਾ ਸੁਹਾਗਣ, ਨਾ ਰੰਡੀ' ਕਹਿੰਦੇ
ਮੈਂ ਵੀ ਨਾ ਕੁਆਰੀ ਨਾ ਵਿਆਹੀ
ਰੀਝਾਂ ਦੱਬ ਰੱਖੀਆਂ ਦੇ ਬਣ ਗਏ ਨਸੂਰ, ਮਾਏ !
ਉਬਲ ਉਬਲ ਵਗੇ ਲਾਵਾ
ਨੀ ਮਾਏ ! ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦੇ ਰਬੜ ਦਾ ਬਾਵਾ

ਭੁੱਲੀ ਚੁੱਕੀ ਚੁੱਕ ਲਾਂ ਜੇ ਕੇਸਰੋ ਦਾ ਬਾਲ ਕਿਤੇ
'ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾ ਲਾਵੀਂ' ਮਿਹਣਾ ਮਾਰੇ
ਪਿੱਟ ਉਠਦੇ ਨੇ ਓਦੋਂ ਚਾਉ ਅਣਪੁੱਜੇ, ਦੱਸ
ਚੁੱਪ ਮੈਂ ਕਰਾਵਾਂ ਕਿਹੜੇ ਲਾਰੇ ?
ਚੰਦ ਨਾ ਮੈਂ ਮੰਗਾਂ, ਮਾਏ ! ਬੰਦ ਨਾ ਮੈਂ ਮੰਗਾਂ
ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦੇ ਰਬੜ ਦਾ ਬਾਵਾ
ਨੀ ਹਾਏ ! ਮੇਰਾ ਚੰਦਰੀ ਦਾ ਜੀ·ਪਰਚਾਵਾ

ਸੂਟ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇ ਦੀ ਫਰਾਕ ਸੀ ਕੇ, ਲਾਵਾਂਗੀ ਮੈਂ
ਝਾਲਰਾਂ ਨੂੰ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਮੋਤੀ
ਪੱਟ ਦੀਆਂ ਲਾਸਾਂ ਦਾ ਪੰਘੂੜਾ ਟੰਗ ਛੱਤ ਨਾਲ
ਹੂਟੇ ਦੇਂਦੀ ਰਹਾਂਗੀ ਖਲੋਤੀ
ਜੋਬਨ ਵਿਲਕਦਾ ਵਰਾ ਲੂੰ, ਮਾਏ ! ਲੋਰੀਆਂ ਦੇ
ਹੋਊ ਕੋਲ ਦਿਲ-ਪਰਚਾਵਾ
ਨੀ ਮਾਏ ! ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦੇ ਰਬੜ ਦਾ ਬਾਵਾ

੧੩–੭–੫੪

ਭੁੱਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਵਣ

ਭੁੱਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਵਣ ਪਿਆਰੇ

ਜੀਉ ਜਲਾਵਨ
ਤਨ ਕਲਪਾਵਨ
ਸੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੰਬੂ ਲਾਵਨ
ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੇ ਹੰਝੂ ਬਣ ਬਣ
ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਤੂਫਾਨ ਲਿਆਵਨ
ਅਥਰੂ ਡੋਲ੍ਹਨ
ਜਿੰਦੜੀ ਰੋਲਨ
ਲਹੂ ਪੀਣ, ਤਨ ਖਾਵਣ ਪਿਆਰੇ
ਭੁੱਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਵਣ ਪਿਆਰੇ

ਛੁਰੀਆਂ ਮਾਰਨ
ਕਹਿਰ ਗੁਜ਼ਾਰਨ
ਸ਼ਿਮਸ ਵਾਂਗੂ ਖੱਲ ਉਤਾਰਨ
ਵਿਚ ਵਿਛੋੜੇ ਕੋਮਲ ਕਲੀਆਂ
ਲੋਕੋ! ਰੂਪ ਸੂਲਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨ
ਕੁਲ ਜ਼ਮਾਨਾ
ਬਣੇ ਬਿਗਾਨਾ
ਅਪਣੇ ਵੀ ਛਡ ਜਾਵਣ ਪਿਆਰੇ
ਭੁੱਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਵਣ ਪਿਆਰੇ

ਚੈਨ ਨਾ ਆਵੇ
ਜਿਉਣ ਨਾ ਭਾਵੇ
ਜਾਨ ਵਿਛੋੜਾ ਵਢ ਵਢ ਖਾਵੇ
ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਮਛਲੀ ਲਈ
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭੱਠ ਬਣ ਜਾਵੇ
ਸਭ ਕੁਛ ਸਹਿਣਾ
ਹਾਏ ਨਾ ਕਹਿਣਾ
ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤ ਕਮਾਵਣ ਪਿਆਰੇ
ਭੁੱਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਆਵਣ ਪਿਆਰੇ

੫-੭-੩੯

ਦੁਨੀਆਂ ਨਵੀਂ ਵਸਾਈਏ

ਆ ਰਲ ਮਿਲ ਹੱਸੀਏ ਗਾਈਏ
ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਨਵੀਂ ਵਸਾਈਏ

ਉਸ ਨੈਂ ਦੇ ਪਾਰ ਕਿਨਾਰੇ
ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਿਆਰੇ
ਮੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦੋਵੇਂ ਪਿਆਰੇ
ਚੱਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਪਾਈਏ
ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਨਵੀਂ ਵਸਾਈਏ

ਉਹ ਕਾਹਬਾ ਉਹ ਬੁਤ-ਖ਼ਾਨਾ
ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਸਮਝ ਟਿਕਾਨਾ
ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀਏ ਇਸ਼ਕ ਤਰਾਨਾ
ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਾਈਏ
ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਨਵੀਂ ਵਸਾਈਏ

ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ-ਮੰਦਰ ਦੀ ਜੈ ਹੋ
ਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈ ਹੋ
ਵਰਤੀ ਦੀ ਵਸਲ ਦੀ ਮੈ ਹੋ
ਪੀ ਮਸਤ ਹੋਈਏ ਰੰਗ ਲਾਈਏ
ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਨਵੀਂ ਵਸਾਈਏ

'ਸੀਤਲ' ਰਲ ਦੋਵੇਂ ਵੱਸੀਏ
ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਹੱਸੀਏ ਰੱਸੀਏ
ਨਾ ਭੇਤ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ
ਨਾ ਸਾਂਝ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਾਈਏ
ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਨਵੀਂ ਵਸਾਈਏ
ਆ ਰਲ ਮਿਲ ਹੱਸੀਏ ਗਾਈਏ

੬-੭-੩੮

ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ?

ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ? ਬਾਬਲਾ !
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ?

ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਤੁਰ ਗਿਆ ਲਾਮ ਨੂੰ
ਬਸਰਿਓਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਪਾਵੇ
{ਮੈਂ} ਘਰ ਸਾਂਭਾਂ, ਜਾਂ ਜੋਬਨ ਸਾਂਭਾਂ
ਡਰ ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਖਾਵੇ
ਅੰਦਰ ਲੁਕ ਲੁਕ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵੇਖਾਂ
ਰੂਪ ਕਿਆਮਤ ਆਈ
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ? ਬਾਬਲਾ !
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ?

ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲ ਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤਾਂ
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ
ਬਲਨ ਤਰੇਲ ਪੱਘਰ ਕੇ ਤਾਰੇ
ਵੇਖ ਤੱਤੀ ਦਾ ਜੇਰਾ

ਖ਼ਾਲੀ ਪਏ ਪੰਘੂੜੇ ਕੋਲੋਂ
ਬਾਲ ਮੁਆਤਾ ਲਾਈ
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ? ਬਾਬਲਾ !
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ

ਪਾਕ ਅਮਾਨਤ ਸਾਂਭ ਰੱਖੇ ਨੇ
ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਅੰਗਿਆਰੇ
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦੱਬਾਂ ਅੱਗ ਧੂੰਏਂ ਦੀ
ਸੇਕ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮਾਰੇ
ਭੁੱਖੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਜਦ ਕੁਰਲਾਵਣ
'ਸ਼ਰਮ' ਦੀ ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈ
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ? ਬਾਬਲਾ !
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ

ਸੋਨੇ ਨਾਲੋਂ ਕੱਚ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਂ
ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ ਮਨ ਮੇਰੇ
ਰਾਤੀਂ ਰੋਜ਼ ਵੀਣੀਓਂ ਟੁੱਟਣ
ਡੱਕਰੇ ਚੁਗਾਂ ਸਵੇਰੇ
ਪਰ ਕੀ ਜ਼ੋਰ ਧੀਆਂ ਦਾ ? ਲੋਕੋ !
ਪਿਉ ਕਰਦੇ ਮਨ ਆਈ
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ? ਬਾਬਲਾ !
ਨੌਕਰ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵਿਆਹੀ ?

੨–੧੦–੫੪

ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਏ ਫੁਹਾਰ

ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਏ ਫੁਹਾਰ
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਕਰਾਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਾ, ਦਿਲ-ਦਾਰ ਦਾ

ਕਾਲੀ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਉੱਤੇ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਦੀ
ਜਿਵੇਂ ਨੀਲੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ 'ਤੇ ਨੱਥ ਪਈ ਦਮਕਦੀ
ਨੱਥ ਵਿਚ ਮੋਤੀ ਰੰਗਦਾਰ
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਕਰਾਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਾ, ਦਿਲ-ਦਾਰ ਦਾ

ਝੂਟਦੀ ਆਂ ਪੀਂਘ, ਮੇਰਾ ਡੋਲਦਾ ਏ ਦਿਲ ਵੇ
ਖੇਡਦੀ ਆਂ ਸਾਵੇਂ, ਆ ਜਾ ਅੱਜੀਂ-ਪੱਜੀਂ ਮਿਲ ਵੇ
ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਹਦੀ ਏ ਵਿਚਾਰ
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਕਰਾਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਾ, ਦਿਲ-ਦਾਰ ਦਾ

ਪਾਵਾਂ ਨਵਾਂ ਸੂਟ, ਮੇਰਾ ਸੜ ਉਠੇ ਤਨ ਵੇ
ਸੁਰਮੇਂ ਦੀ ਧਾਰੀ ਖਿੱਚਾਂ, ਵਿਚੋਂ ਰੋਵੇ ਮਨ ਵੇ

ਭੱਠ ਪਿਆ ਹਾਰ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਕਰਾਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਾ, ਦਿਲ-ਦਾਰ ਦਾ

ਵੰਗਾਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ, ਬੀਤ ਚੱਲਿਆ ਏ ਸੌਣ ਵੇ
ਇਕ ਵੀ ਨਾ ਟੁੱਟੀ, ਕਾਹਦਾ ਕਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਜਿਉਣ ਵੇ
ਕੱਢਾਂ ਕੀਹਦਾ ਭੰਨ ਕੇ ਪਿਆਰ ?
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਕਰਾਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਾ, ਦਿਲ-ਦਾਰ ਦਾ

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਚੱਲੀਆਂ ਨੇ ਮੁੱਕ ਬਰਸਾਤਾਂ ਵੇ
ਮੁੱਕੀਆਂ ਨਾ ਮੇਰੀਆਂ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਵੇ
ਵੇਖੇ ਤੇਰੇ ਕੌਲ ਇਕਰਾਰ
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਕਰਾਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਾ, ਦਿਲ-ਦਾਰ ਦਾ
ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਏ ਫੁਹਾਰ
ਦਿਲ ਹੋਇਆ ਬੇ-ਕਰਾਰ
ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦਿਲਦਾਰ ਦਾ, ਦਿਲ-ਦਾਰ ਦਾ

੯-੧੧-੫੫

ਬੀਤੇ ਦੁੱਖ ਨਾ ਫੋਲ

ਬੀਤੇ ਦੁੱਖ ਨਾ ਫੋਲ
ਉ ਸਾਜਨ !
ਬੀਤੇ ਦੁੱਖ ਨਾ ਫੋਲ

ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਮਿਲਿਆ
ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਦਿਲ ਆ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲ
ਉ ਸਾਜਨ !
ਬੀਤੇ ਦੁਖ ਨਾ ਫੋਲ

ਆ ਹੱਸੀਏ, ਆ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਈਏ
ਆ ਚਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚਅ ਵਟਾਈਏ
ਬਹਿ ਕੇ ਕੋਲੋ ਕੋਲ
ਉ ਸਾਜਨ !
ਬੀਤੇ ਦੁਖ ਨਾ ਫੋਲ

ਯਾਦ ਕਰਾ ਨਾ ਕੱਲ੍ਹੀਆਂ ਰਾਤਾਂ
ਉਹ, ਹਾਂ, ਉਹ ਸੁੰਞੀਆਂ ਬਰਸਾਤਾਂ
ਮਨੂਆ ਜਾਸੀ ਡੋਲ
ਉ ਸਾਜਨ !
ਬੀਤੇ ਦੁਖ ਨਾ ਫੋਲ

ਬੇ-ਸਮਝੀ ਦਾ ਲੜਨਾ ਰੱਸਣਾ
ਆਪ ਵਿਛੜਨਾ, ਆਪੇ ਕੁਸਣਾ
ਗ਼ਮ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਘੋਲ
ਉ ਸਾਜਨ !
ਬੀਤੇ ਦੁਖ ਨਾ ਫੋਲ

ਭੁੱਲ ਜਾਹ ਹੁਣ ਉਹ ਗੱਲ ਪੁਰਾਨੀ
ਮੰਨ ਪਉ ਤਰਲੇ ਕਰੇ ਜਵਾਨੀ
ਦਿਲ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਖੋਲ੍ਹ
ਉ ਸਾਜਨ !
ਬੀਤੇ ਦੁਖ ਨਾ ਫੋਲ

੧੭–੫–੪੨

ਹਟੋ, ਜਾਓ ਜਾਓ

ਹਟੋ, ਜਾਓ ਜਾਓ

ਇਹ ਝਾਸੇ, ਇਹ ਲਾਰੇ
ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਜੀ ! ਸਾਰੇ
ਨਾ ਛੇੜੋ,
ਨਾ ਮੁੜ
ਪ੍ਰੇਮ-ਅਗਨੀ ਮਚਾਓ
ਹਟੋ, ਜਾਓ ਜਾਓ

ਇਕੇਰਾਂ ਦਾ ਹੱਸਣਾ
ਤੇ ਦਿਨ ਭਰ ਦਾ ਕੁੱਸਣਾ
ਇਹ ਝੱਲਿਆ
ਨਾ ਜਾਵੇ
ਅਜੀ ! ਨਾ ਸਤਾਓ
ਹਟੋ, ਜਾਓ ਜਾਓ

ਤੁਸਾਂ ਪੰਧ ਪੈਣਾ
ਅਸਾਂ ਬਿਰਹੋਂ ਸਹਿਣਾ
ਓ ਛਲੀਏ ਮੁਸਾਫ਼ਰ !
ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਨਾ ਪਾਓ
ਹਟੋ, ਜਾਓ ਜਾਓ

ਇਹ ਦੋ ਮਿੱਠੀਆਂ ਬਾਤਾਂ
ਤੇ ਫਿਰ ਸੁੰਞੀਆਂ ਰਾਤਾਂ
ਅਜੀ ! ਬਾਜ਼ ਆਏ
ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਬੁਲਾਓ
ਹਟੋ, ਜਾਓ ਜਾਓ
ਹਟੋ, ਜਾਓ ਜਾਓ

੨-੮-੩੮

ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

ਮਾਏ ਨੀ! ਮੇਰਾ ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

ਚਰਖਾ ਮੇਰਾ ਘੂੰ ਘੂੰ ਕਰਦਾ
ਬ੍ਰਿਹੋਂ ਤਸੀਹੇ ਜਿਊੜਾ ਜਰਦਾ
ਨੀਰ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋ ਵਗਦਾ
ਮਾਏ ਨੀ! ਮੇਰਾ ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

ਜੋਟੇ ਤਕ ਤਕ ਜੀ ਘਬਰਾਂਦਾ
ਇਕ ਵਿਛੋੜਾ ਸ਼ਾਮ ਹੋਰਾਂ ਦਾ
ਇਕ ਉਲਾਂਭਾ ਜੱਗ ਦਾ
ਮਾਏ ਨੀ! ਮੇਰਾ ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

ਤੱਕਲੇ 'ਤੇ ਦੁੱਧ-ਵੰਨੀ ਛੱਲੀ
ਨਾਲ ਲਟਕਦੀ ਪੂਣੀ ਹੱਲੀ
ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਪੱਗ ਦਾ
ਮਾਏ ਨੀ ! ਮੇਰਾ ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

ਦਰਦ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿੰਦੜੀ ਖਾਏ
ਚਰਖੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਫੂਕਾਂ ਮਾਏ
ਲਾਵਾਂ ਲੰਬੂ ਅੱਗ ਦਾ
ਮਾਏ ਨੀ ! ਮੇਰਾ ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

'ਸੀਤਲ' ਜੀ ਮੈਂ ਲੁਕ ਲੁਕ ਰੋਵਾਂ
ਸ਼ਾਮੀਂ ਮੱਲ ਦਲ੍ਹੀਜ ਖਲੋਵਾਂ
ਰਾਹ ਵੇਖਾਂ ਉਸ ਠੱਗ ਦਾ
ਮਾਏ ਨੀ ! ਮੇਰਾ ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ

੮-੧੧-੩੩

ਮੋੜ ਨਾ ਮਾਏ

ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੋੜ ਨਾ ਮਾਏ

ਏਧਰ ਜੋਬਨ ਬਰਸ ਰਿਹਾ ਏ
ਓਧਰ ਮਾਹੀ ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਏ
ਦੋਹੀਂ ਦਿਲੀਂ ਅਣ-ਵੰਡੀਆਂ ਆਹੀਂ
ਮਿਲਦਿਆਂ ਤਾਈਂ ਵਿਛੋੜ ਨਾ ਮਾਏ
ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੋੜ ਨਾ ਮਾਏ

ਏਧਰ ਕੋਈ ਕਾਗ ਉਡਾਵੇ
ਓਧਰ ਕੋਈ ਔਂਸੀਆਂ ਪਾਵੇ
ਉਹਦੀਆਂ ਆਸਾਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਤਾਂਘਾਂ

ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੋੜ ਨਾ ਮਾਏ
ਜਾਣ ਦੇ ਮੈਨੂੰ, ਮੋੜ ਨਾ ਮਾਏ

ਵਕਤ ਗੱਡੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ
ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਘੇਰਨੀਆਂ ਖਾਂਦਾ
ਸੋਹਣੀ ਵਾਂਗੂੰ ਘੜਾ ਆਸ ਦਾ
ਖ਼ੂੰਨੀ ਨੈਂ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਨਾ ਮਾਏ
ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ, ਹਾਇ! ਮੋੜ ਨਾ ਮਾਏ

ਕਰ ਲੈ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਸਵਾਨੀ
ਮੇਰੀਆਂ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਤੋੜ ਨਾ, ਮਾਂ ਨੀ!
'ਸੀਤਲ' ਮਿਲਨ ਦੇ ਸਿੱਕਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ
ਜਾਣ ਦੇ ਮੈਨੂੰ, ਹੋੜ ਨਾ ਮਾਏ
ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ, ਹਾਇ! ਮੋੜ ਨਾ ਮਾਏ

੧੮-੩-੩੦

ਪਿਪਲੀਂ ਪੀਂਘਾਂ ਪਾਉਨੀਆਂ

ਪਿਪਲੀਂ ਪੀਘਾਂ ਪਾਉਨੀਆਂ ਵੇ
ਘਰ ਘਰ ਕੰਬਦੇ ਡਾਲ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਪੀਂਘ ਮੁੜੇ ਅਧਵਾਟਿਓਂ ਵੇ
ਖਹਿ ਖਹਿ ਚੋਟੀ ਨਾਲ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ ਮੇਰੀ ਕਹਿਰ ਦੀ ਵੇ
ਡੁੱਲ੍ਹ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਨੂਰ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਬਾਗੀਂ ਜਿਉਂ ਵਗਣ ਹਨੇਰੀਆਂ ਵੇ
ਝੜ ਝੜ ਪੈਂਦਾ ਬੂਰ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

ਨੈਣ ਜੋ ਉਛਲਨ ਓਦਰੇ ਵੇ
ਖੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ ਬਰਸਾਤ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਬਹਾਂ ਜੇ ਕੇਸ ਖਲਾਰ ਕੇ ਵੇ
ਲੋਕੀਂ ਸਮਝਣ ਰਾਤ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

ਸਮਝ ਕੇ ਜ਼ੁਲਫ਼ਾਂ ਨਾਗਣਾਂ ਵੇ
ਜੋਗੀ ਕੀਲਣ ਆਉਣ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਲਾਲੀ ਮੱਥੇ ਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਵੇ
ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਸ਼ਰਮਾਉਣ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

ਨਹੁੰ ਲਾਹਿਆ ਸੀ ਚੀਚੀਓਂ ਵੇ
ਚਮਕਿਆ ਜਾ ਅਸਮਾਨ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਚੰਦ ਸਮਝ ਕੇ ਦੂਜ ਦਾ ਵੇ
ਲੋਕੀਂ ਸੀਸ ਝੁਕਾਨ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

ਮੁੱਖ 'ਤੇ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਆ ਜਾਏ ਵੇ
ਦੀਵੇ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਬਣ ਕੇ ਤਾਰੇ ਅੰਬਰੀਂ ਵੇ
ਚਮਕਣ ਪਾਲੋ ਪਾਲ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

ਢਕ ਢਕ ਰੱਖਦੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇ
ਤੇਰੀ ਅਮਾਨਤ ਜਾਨ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਡਰਦੀ ਘੁੰਡ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਵੇ
ਮਤ ਲੜ ਮਰੇ (ਇਹ) ਜਹਾਨ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

ਦੋ ਲਾਮਾਂ ਨੇ ਪੀਂਘ ਦੀਆਂ ਵੇ
ਵਿਚ ਇਕੱਲੜੀ ਜਾਨ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਰਲ ਮਿਲ ਦੋਵੇਂ ਝੂਟੀਏ ਵੇ

ਦਿਲ ਦੇ ਕਢ ਅਰਮਾਨ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਤਨ 'ਸੀਤਲ' ਮਨ ਠੰਢ ਪਵੇ ਵੇ
ਜੀਅ ਦੇ ਲਾਹਵਾਂ ਚਾਅ ਵੇ ਮਾਹੀਆ
ਆ ਮਿਲ ਸੱਧਰਾਂ ਲਾਹ ਲਈਏ ਵੇ
ਜਿੰਦੜੀ ਨਾ ਤਰਸਾ ਵੇ ਮਾਹੀਆ

੧੦-੭-੪੧

ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !

ਤੈਨੂੰ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ

ਇਕ ਮੋਕਲਾ ਦਲਾਨ ਛੱਤ ਕੇ
ਵਾੜ ਕਰ ਦੇ ਗੁਲਾਬ ਦੀ
ਫਿਰ ਵੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ
ਹੀਰ ਦਿੱਸ ਪਊ ਪੰਜਾਬ ਦੀ
ਕੈਈ ਰੂਪ ਪਲਟਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ
ਤੈਨੂੰ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ

ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਲਾ ਦੇ ਸ਼ਾਮਾਂ ! ਆਮ੍ਹੋ-ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਬਣ ਜੂੰ ਮੈਂ ਰਾਧਾਂ ਸੱਚ ਦੀ
ਸਖੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੇ ਸੱਠ ਵੇਖ ਲੀਂ
ਮੇਰੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਨੱਚਦੀ
ਕੱਲ੍ਹੀ ਰਾਸ ਮੈਂ ਰਚਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ
ਤੈਨੂੰ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ

ਇਕ ਮੋਰਨੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗਾ
ਸੂਟ ਲੈ ਦੇ ਸੱਤ ਵੰਨੀਆਂ
ਵੇਖੀਂ, ਬੱਦਲ ਉਡਾਉਂਦੀ ਅੰਬਰੀ
ਲੀੜੇ ਦੀਆਂ ਕੱਸ ਕੰਨੀਆਂ
ਮੋਰਾਂ ਤਾਈਂ ਸ਼ਰਮਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ
ਤੈਨੂੰ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ

ਮੇਰੀ ਝਾਂਜਰ ਦੀ ਵਾਜ ਸੁਣ ਕੇ
ਪ੍ਰੇਮ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਜੈ ਗਾ
ਨਸ਼ਾ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਦੁਵੱਲਾ ਸੱਜਣਾ !
ਰੂਪ ਵੀ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਜੈ ਗਾ
ਨੈਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਪਿਆਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ
ਤੈਨੂੰ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ

ਕੋਈ ਮਿੱਠਾ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲ ਬੋਲ ਵੇ
'ਸੀਤਲ' ਦੇ ਗੀਤ ਵਰਗਾ
ਤੈਨੂੰ ਨਾਟਕ ਵਿਖਾਵਾਂ ਖੇਡ ਕੇ
ਸੋਹਣੀ ਦੀ ਪਰੀਤ ਵਰਗਾ

ਜਾਨ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ
ਤੈਨੂੰ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਵਾਂ ਚੰਨ ਵੇ !
ਬਾਗ਼ 'ਚ ਪੁਆ ਦੇ ਬੰਗਲਾ

੨੯–੨–੫੬

ਠੰਡੀ ਵਗਦੀ ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ

ਠੰਢੀ ਵਗਦੀ ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ
ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਵੱਲ ਹਾਣੀਆਂ ! ਆ

ਵੇ ਮੈਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਪਈ ਲਾਨੀ ਆਂ
ਟੁੱਟੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਗੰਢ ਪਾਨੀ ਆਂ
ਕਿਤੇ ਜਾਵੇ ਨਾ ਪਿਆਰ ਕੁਮਲਾ
ਠੰਢੀ ਵਗਦੀ ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ
ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਵੱਲ ਹਾਣੀਆਂ ! ਆ

ਬੂਟੇ ਪੁਟੇ ਹੋਏ ਫੇਰ ਫੁਟ ਆਣ ਗੇ
ਫੱਟ ਦਿਲ ਦੇ ਵੀ ਓਵੇਂ ਮਿਲ ਜਾਣ ਗੇ

'ਕੇਰਾਂ ਪਾਣੀ ਤੂੰ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਪਾ
ਠੰਢੀ ਵਗਦੀ ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ
ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਵੱਲ ਹਾਣੀਆਂ ! ਆ

ਮੇਰੇ ਛੋਲੇ ਨੂੰ ਪਵੇਗਾ ਜਦ ਬੂਰ ਵੇ
ਹੋ ਜੂ ਸਾਰਾ ਈ ਜਹਾਨ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਵੇ
ਉਡ ਜਾਇਗੀ ਉਦਾਸੀ ਖੰਭ ਲਾ
ਠੰਢੀ ਵਗਦੀ ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ
ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਵੱਲ ਹਾਣੀਆਂ ! ਆ

ਅਣ-ਮਾਣਿਆਂ ਗੁਲਾਬ ਜੇਹਾ ਰੰਗ ਵੇ
ਆ ਜਾ ਭੌਰ ਬਣ, ਹਾਣੀਆਂ ! ਨਾ ਸੰਗ ਵੇ
ਪੈਣ ਉਛਲ ਉਛਲ ਮੇਰੇ ਚਾ
ਠੰਢੀ ਵਗਦੀ ਪੁਰੇ ਦੀ ਵਾ
ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਵੱਲ ਹਾਣੀਆਂ ! ਆ

੨੩-੮-੫੩

ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ

ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚੱਾ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚੱਾ

ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੀ ਬਦਲ ਜਾਏ ਤਸਵੀਰ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਬਣ ਜਾਏ ਤਕਦੀਰ
ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਸੀ ਹੋਈ ਕਿਸਮਤ
ਕਦਮੀਂ ਝੁਕਦੀ ਆ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ

ਨਿਘਰੇ ਹੋਏ ਦੇਸ਼, ਕਾਮਿਆਂ ਬਾਹੋਂ ਪਕੜ ਉਠਾਏ
ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਢੱਠੇ ਹੋਏ ਮੰਦਰ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਬਣਾਏ
ਡਿੱਗੀ ਹੋਈ ਕੌਮ, ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ
ਕਾਮੇ ਦੇਣ ਬਿਠਾ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ

ਐ ਭਾਰਤੀਓ ! ਭਾਰਤ ਦੀ ਜੇ ਸ਼ਾਨ ਬਨਾਉਣੀ ਚਾਹੋ
ਲੋੜਾਂ ਹੱਥੋਂ, ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਜਾਨ ਛੁਡਾਉਣੀ ਚਾਹੋ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜਨਤਾ ਅੰਦਰ
ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਸੁਭੱਾ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ

ਐਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ, ਬਲਵਾਨੋ ! ਰੱਖਣਾ ਪਊ ਧਿਆਨ
ਅਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਰਚਣਾ ਪਊ ਸਾਂਝਾ ਨਵਾਂ ਜਹਾਨ
ਜਿਥੇ ਕਿਰਤ ਕਿਸੇ ਕਾਮੇ ਦੀ
ਵਿਹਲੜ ਜਾਣ ਨਾ ਖਾ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾ

੫-੪-੫੧

ਸੋਹਣਾ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ

ਸੋਹਣਾ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਪਿਆਰਾ

ਪੰਜੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪੰਜੇ ਨਦੀਆਂ
ਇਹਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਗੀਆਂ
ਦੋ ਪਾਸੀਂ ਪਹਿਰੇ 'ਤੇ ਪਰਬਤ
ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਮਨਾ ਦੀ ਧਾਰਾ
ਸੋਹਣਾ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਪਿਆਰਾ

ਸੋਹਣੇ ਜੰਗਲ, ਸੋਹਣੀਆਂ ਬਾਰਾਂ
ਨਹਿਰਾਂ 'ਤੇ ਖਿੜੀਆਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾਂ
ਕਣਕਾਂ ਅਤੇ ਕਪਾਹਾਂ ਇਹਦੀਆਂ

ਤਕ ਤਕ ਕੇ ਤਰਸੇ ਜੱਗ ਸਾਰਾ
ਸੋਹਣਾ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਪਿਆਰਾ

ਹਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਇਸਦੀਆਂ ਜੂਹਾਂ
ਰੌਣਕ ਲਾਈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਖੂਹਾਂ
ਸੋਹਣੇ ਗਭਰੂ, ਬਾਂਕੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ
ਰਲ ਮਿਲ ਖੇਡੇ ਹੁਸਨ ਕੁਆਰਾ
ਸੋਹਣਾ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਪਿਆਰਾ

੧-੫-੪੧

ਜਾਗ ਵਤਨ ਦੇ ਲਾਲ

ਜਾਗ ਵਤਨ ਦੇ ਲਾਲ
ਉਠ ਕੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ

ਤਕ ਤਕ ਕੇ ਦਿਲ ਘਟਦਾ ਮੇਰਾ
ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ? ਸੁੱਤਿਆ ਸ਼ੇਰਾ
ਕੀ ਵਰਤੀ ਤੁਧ ਨਾਲ
ਜਾਗ ਵਤਨ ਦੇ ਲਾਲ
ਉਠ ਕੇ ਸੁਰੜ ਸੰਭਾਲ

ਛਾਤੀ ਤੇਰੀ ਲੀਰਾਂ ਲੀਰਾਂ
ਪੁਰ ਪੁਰ ਵਿੱਧਾ ਏ ਸੰਗ ਤੀਰਾਂ

ਵਗਣ ਲਹੂ ਦੇ ਖਾਲ
ਜਾਗ ਵਤਨ ਦੇ ਲਾਲ
ਉਠ ਕੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ

ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੌਂ ਗਿਓਂ ਮੌਤ ਬਹਾਨੇ
ਦੇਸ਼ ਤੇਰਾ ਮੱਲ ਲਿਆ ਬਿਗਾਨੇ
ਪੰਛੀ ਫਾਹ ਲਏ ਜਾਲ
ਜਾਗ ਵਤਨ ਦੇ ਲਾਲ
ਉਠ ਕੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ

ਰਣ ਵਿਚ ਤੇਰੀਆਂ ਤੇਗਾਂ ਵਾਹੀਆਂ
'ਸੀਤਲ' ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਨਾ ਆਈਆਂ
ਗਈ ਅਵਾਈਂ ਘਾਲ
ਜਾਗ ਵਤਨ ਦੇ ਲਾਲ
ਉਠ ਕੇ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ

੧੦-੧-੪੧

ਅੱਖੀਓ ਨੀ !

ਅੱਖੀਓ ਨੀ ! ਕਿਤੇ ਹਾਰ ਨਾ ਜਾਇਓ

ਅੱਜ ਮੈਂ ਕਟਕ ਹੁਸਨ ਦਾ ਲੈ ਕੇ
ਵੈਰੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਏਂ
ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਸਾਹਵੇਂ
ਬਿਨ ਹਥਿਆਰੋਂ ਲੜਨਾ ਏਂ
ਹੋ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਿਹੋ ਜੇ ਅੜੀਓ !
ਤੀਰ ਨਿਗ੍ਹਾ ਦੇ ਕੱਸ ਕੱਸ ਲਾਇਓ
ਅੱਖੀਓ ਨੀ ! ਕਿਤੇ ਹਾਰ ਨਾ ਜਾਇਓ

ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਰਾਹ ਭੁੱਲ ਜਾਸਨ ਰਾਹੀਆਂ ਨੀ
ਉਡਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਡੇਗ ਲਵਾਂਗੀ
ਪਾ ਜ਼ੁਲਫ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਨੀ
ਖੋਹ ਕੇ ਖੰਭ ਆਜ਼ਾਦ ਪੰਖੇਰੂ
ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਇਓ
ਅੱਖੀਓ ਨੀ ! ਕਿਤੇ ਹਾਰ ਨਾ ਜਾਇਓ

ਹੁਸਨ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਖਾਵਣ ਖ਼ਾਤਰ
ਦੋ ਦੀਵੇ ਰੱਬ ਬਾਲੇ ਨੇ
ਆਸ਼ਕ ਸੜਨ ਪਤੰਗੇ ਬਣ ਬਣ
ਵੈਰੀ ਵੀ ਮਤਵਾਲੇ ਨੇ
ਇਕ ਦਿਲ ਦਾ ਅੱਜ ਸੌਦਾ ਕਰਨਾ
ਮਹਿੰਗਾ ਸਸਤਾ ਲੈ ਘਰ ਆਇਓ
ਅੱਖੀਓ ਨੀ ! ਕਿਤੇ ਹਾਰ ਨਾ ਜਾਇਓ

੧-੧-੩੧

ਆ ਜੋਬਨ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ

ਆ ਜੋਬਨ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ !
ਮੈਂ ਜੋਬਨ ਵਿਕਣਾ ਲਾਇਆ

ਚੰਦ ਜੋਬਨ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰੇ
ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਡਲ੍ਹਕਦੇ ਤਾਰੇ
ਆ ਵੇਖ ਚਕੋਰ ਪਿਆਰੇ
ਕਿਸ ਖ਼ਾਤਰ ਹੁਸਨ ਲੁਟਾਇਆ
ਆ ਜੋਬਨ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ !
ਮੈਂ ਜੋਬਨ ਵਿਕਣਾ ਲਾਇਆ

ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸਾਂ
ਲੱਗ ਆਸ ਦੀ ਡਾਲੀ ਵੱਸਾਂ
ਤੂੰ ਆ ਭੰਵਰੇ ਮਤਵਾਲੇ
ਮੈਂ ਦਿਲ ਦਾ ਪਲੰਗ ਵਿਛਾਇਆ
ਆ ਜੋਬਨ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ !
ਮੈਂ ਜੋਬਨ ਵਿਕਣਾ ਲਾਇਆ
ਮੇਰੀ ਵਹਿੰਦੀ ਨੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ
ਮਸਤੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਜਵਾਨੀ
ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬੇੜੀ ਤਾਰਾਂ
ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸੱਜਣਾ ! ਚਿਰ ਲਾਇਆ
ਆ ਜੋਬਨ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ !
ਮੈਂ ਜੋਬਨ ਵਿਕਣਾ ਲਾਇਆ

੧੦-੧-੪੧

ਗੀਤ ਮੇਰੇ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ

ਗੀਤ ਮੇਰੇ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਰ ਸੁਣਨੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੋਲ

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਨ ਗੀਤ ਕੁਆਰੇ
ਥਪਕ ਸੁਆ ਲੈਂਦੀ ਸਾਂ ਪਿਆਰੇ
ਹੋ ਗਏ ਸ਼ੋਖ਼ ਜਦੋਂ ਦੇ ਵਿਆਹੇ
ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਪਹਿਲਾਂ ਜਹੇ ਅਭੋਲ
ਗੀਤ ਮੇਰੇ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਰ ਸੁਣਨੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੋਲ

ਦਿਲ 'ਤੇ ਰੱਖ ਲੱਜਿਆ ਦਾ ਦਾਬੂ
ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖ ਰੱਖਾਂ ਕਾਬੂ
ਮੀਟੀਆਂ ਬੁੱਲ੍ਹੀਆਂ 'ਤੇ 'ਊਂ-ਊਂ' ਕਰ

ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੀਂਦੇ ਬੋਲ
ਗੀਤ ਮੇਰੇ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਰ ਸੁਣਨੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੋਲ

ਨਾ ਸਾਵਣ, ਨਾ ਬਾਗ਼-ਬਹਾਰਾਂ
ਕੋਇਲ, ਪਪੀਹੇ ਸੁਣਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ
ਲੱਖ ਤਰਬਾਂ ਮਨ ਅੰਦਰ ਗੂੰਜਣ
ਰੀਝਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਘੋਲ
ਗੀਤ ਮੇਰੇ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਰ ਸੁਣਨੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੋਲ

ਦੂਰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਦੇ
ਰੋਂਦੀ ਨੂੰ ਤਕ ਤਕ ਕੇ ਹਸਦੇ
ਏਸਤਰਾਂ ਜੇ ਆਪ ਕਰਨ ਉਹ
ਕੀਕਰ ਜਿਉੜਾ ਰਹੇ ਅਡੋਲ
ਗੀਤ ਮੇਰੇ ਰੋਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਰ ਸੁਣਨੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕੋਲ

੬–੩–੫੧

ਇਕ ਵਾਰੀ ਰੁੱਸ ਮਿੱਤਰਾ!

ਇਕ ਵਾਰੀ ਰੁੱਸ ਮਿੱਤਰਾ!
ਤੈਨੂੰ ਸਗਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਵਾਂ

ਸੁਣਦੀ ਸਹੇਲੀਆਂ ਤੋਂ
ਕਿਵੇਂ ਰੁਸਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾੜੇ ?
ਰੱਬ ਕਿਵੇਂ ਮੁੱਖ ਮੋੜਦਾ
ਕਿਵੇਂ ਕੱਢਦੀ ਜਵਾਨੀ ਹਾੜੇ ?
ਗਲ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ
ਕਿਵੇਂ ਰੁਸ ਕੇ ਮੰਨੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ?
ਇਕ ਵਾਰੀ ਰੁੱਸ ਮਿੱਤਰਾ!
ਤੈਨੂੰ ਸਗਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਵਾਂ

ਰਾਸ ਵਿਚ ਕਾਹਨ ਵੇਖਿਆ
ਕੰਡ ਕਰ ਸਖੀਆਂ ਵੱਲ ਬਹਿੰਦਾ
ਰੁੱਸਿਆ ਹਾਸਿਆਂ ਤੋਂ
ਅੰਤ ਮੰਨ ਹੰਝੂਆਂ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ

ਬਣ ਤੂੰ ਕਨ੍ਹੀਆ ਸੱਜਣਾ !
ਮੈਂ ਰਾਧਾਂ ਬਣ ਕੇ ਆਵਾਂ
ਇਕ ਵਾਰੀ ਰੁੱਸ ਮਿੱਤਰਾ !
ਤੈਨੂੰ ਸਗਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਵਾਂ

ਬਚੁ ਪਲ ਮੂੰਹ ਵੱਟ ਕੇ
ਤੇਰੀ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਗੀਤ ਲੱਖ ਵਾਰਾਂ
ਜੋਤਾਂ ਚਾਰ-ਮੁਖੀਆਂ
ਰੱਖ ਥਾਲ ਵਿਚ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਾਂ
ਮਹਿੰਦੀ ਰੰਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ
ਵੇ ਮੈਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਨੂੰ ਲੁਕਾਵਾਂ
ਇਕ ਵਾਰੀ ਰੁਸ ਮਿੱਤਰਾ !
ਤੈਨੂੰ ਸਗਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਵਾਂ

ਸੱਧਰਾਂ ਸਿਸਕਦੀਆਂ
ਮੇਰੇ ਤਰਲੇ ਲੈਣ ਤਰਸੇਵੇਂ
ਰੁੱਸ ਕੇ ਮੰਨ ਬਹਿਣ ਦਾ
ਨਾ ਚਾ ਹਿੱਕੜੀ ਵਿਚ ਮੇਵੇਂ
ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਜਾਣਾ ਮਰ ਕੇ
ਮੈਂ ਜਿਉਂਦੀ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂ
ਇਕ ਵਾਰੀ ਰੁੱਸ ਮਿੱਤਰਾ !
ਤੈਨੂੰ ਸਗਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾਵਾਂ

੧੪-੧-੫੬

ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ

ਮੇਰਾ ਵੈਰੀ, ਜੀਹਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਨੀ
ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਨੀ

ਕੁੜੇ ! ਕਿੱਥੇ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਵੇਖੋ ਅੱਖੀਆਂ
ਹਾਰ ਥੱਕੀਆਂ, ਨਾ ਰਹੀਆਂ ਰੋਕ ਰੱਖੀਆਂ
ਜਿੱਥੇ ਜਾਣ ਨਾ ਪਛਾਣ, ਨਾ ਵਿਹਾਰ ਨੀ
ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਨੀ

ਬੁੱਢੀ ਸੱਸ, ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ
ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣਦੀ
ਉਹਦੇ ਪੁੱਤ ਕੋਲ ਦਿਲ ਬੈਠੀ ਹਾਰ ਨੀ
ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਨੀ

ਲੋਹੜੇ-ਪਿੱਟੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਹੀ ਨਨਾਣ ਨੀ
ਮੈਨੂੰ ਗੱਲ ਗੱਲ ਉਤੇ ਆਵੇ ਖਾਣ ਨੀ
ਉਹਦੇ ਵੀਰ ਨਾਲ ਹੋ ਗਏ ਇਕਰਾਰ ਨੀ
ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਨੀ

ਮੱਥਾ-ਸੜੀ ਫਫੇਕੁੱਟਣੀ ਜਠਾਣੀ ਨੀ
ਸੜੇ ਹਸਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਵੀਰਾਂ-ਖਾਣੀ ਨੀ
ਉਹਦਾ ਦਿਉਰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸ਼ੰਗਾਰ ਨੀ
ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਨੀ

ਦੱਸਾਂ ਗਿਣ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜਾ ਨੀ
ਵੈਰ ਪਿਆ ਮੇਰੇ, ਕੀਕਣਾ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਨੀ
ਇਕ ਓਹਾ ਵਿਚ ਕਾਹਨ ਅਵਤਾਰ ਨੀ
ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਨੀ

ਤਨ 'ਸੀਤਲ' ਠਰਨ ਵੇਖ ਨੈਣ ਨੀ
ਹੋਵੇ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ, ਡੋਬ ਪੈਣ ਨੀ
ਬੋਲੇ ਹੱਸ, ਹੋ ਜੈ ਰੱਬ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਨੀ
ਮੇਰਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਨੀ

੧੭-੨-੫੬

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ

ਕਾਹਨੂੰ ਡਰਦਾ ਏਂ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ

ਚੱਲ ਚੱਲੀਏ ਚੇਤ ਦੀ ਚੌਦੇਂ
ਚੋਰੀ ਤੇਰੇ ਬੇਲੀਆਂ ਤੋਂ
ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਖੀਆਂ ਮੈਂ ਪੰਜ ਪਰਦੱਖਣਾਂ
ਲੁਕ ਕੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ਤੋਂ
ਲੋਅ ਹੋ ਜੂ ਓਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਭਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ
ਕਾਹਨੂੰ ਡਰਦਾ ਏਂ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ

ਛਾ ਜਾਇਗੀ ਉਦਾਸੀ ਵਾਂਗ ਪੁੰਨਿਆਂ
ਅੰਬਰ ਦੇ ਤਾਰਿਆਂ 'ਤੇ
ਜੋਤਾਂ ਜਾਣ ਕੇ, ਪਤੰਗ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਗੇ
ਚੁੰਨੀ ਦੇ ਸਤਾਰਿਆਂ 'ਤੇ
ਰੂਪ ਘੱਟ ਨਹੀਂਗਾ ਹੁੰਦਾ ਕਰਾਮਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ

ਕਾਹਨੂੰ ਡਰਦਾ ਏਂ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ

ਛੂਹ ਕੇ ਪੈਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣੈਂ
ਕੰਨੇ-ਕੁ ਪੁਜਾਰੀ ਰੱਬ ਦੇ ?
ਨਾਲੇ ਕਿੰਨੀਆਂ-ਕੁ ਪੱਕੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ
ਮਾਲਾ ਵਿਚੋਂ ਕੀਹਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ?
ਮੂਸਾ ਡੋਲ ਜਾਵੇ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲੀ ਝਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ
ਕਾਹਨੂੰ ਡਰਦਾ ਏਂ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ

ਛੱਬਾ ਸੁੱਖਲੈਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ
ਨਾਲੇ ਦੇਗ ਸਵਾ-ਸੱਤ ਦੀ
ਛੋਟਾ ਕੜਾ, ਕੁਛ ਬਾਜੀਆਂ ਲਿਆਉਣੀਐਂ
ਸੀਸੀ ਬਾਲ-ਅੰਮਰਤ ਦੀ
ਕਿਉਂ ? ਹੋ ਗਿਆ ਏਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਗੁੱਝੀ ਬਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ
ਕਾਹਨੂੰ ਡਰਦਾ ਏਂ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਤੋਂ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਘੁੰਡ ਕਢਦੀ

੧੧–੪–੫੬

ਗੁਡੀ ਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ

ਮੇਰੀ ਗੁੱਡੀ ਦਾ ਸੁਆ ਦੇ ਮਾਏ ਘੱਗਰਾ
ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰਨਾ

ਕੀ ਕਹੇਗਾ ਜਹਾਨ ? ਕਿਵੇਂ ਫੱਬੇਗਾ ?
ਨੀ ਵੌਣੀ ਬਿਨਾਂ ਟਿੱਕਾ ਸੱਖਣਾ
ਨੱਕ ਰਹੂਗਾ ? ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਜਦ ਤੋਰੇਂਗੀ,
ਨੀ ਲੌਂਗ ਪਾ ਕੇ ਮਛਲੀ ਬਿਨਾਂ
ਕਿਵੇਂ ਲੰਘੇਗੀ ਗਲੀ 'ਚੋਂ ਅੱਡੀ ਮਾਰ ਕੇ
ਨੀ ਬਾਂਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁਆਏ ਬੋਰ ਨਾ
ਮੇਰੀ ਗੁੱਡੀ ਦਾ ਸੁਆ ਦੇ ਮਾਏ ਘਗਰਾ
ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰਨਾ

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਕੋਈ ਨਾ ਡੁੱਬ ਜਾਣਾ ਮਾਂਦਰੀ
ਮੈਂ ਤਾਹੀਓਂ ਇਹਦੀ ਗੁੱਤ ਨਾ ਕਰਾਂ
ਹਾਸੇ ਭਾਣੇ ਈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰਦੇ
ਬਗਾਨਾ ਪੁੱਤ ਕਿੱਥੋਂ ਮੈਂ ਭਰਾਂ
ਪੱਕਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਪਰਾਂਦਾ ਮੰਗਵਾ ਦਿਓ
ਨੀ ਏਥੇ ਤਗੇ ਕੱਚੀ ਡੋਰ ਨਾ

ਮੇਰੀ ਗੁੱਡੀ ਦਾ ਸੁਆ ਦੇ ਮਾਏ ਘੱਗਰਾ
ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰਨਾ

ਇਹਦੀ ਉਭਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ
ਮੈਂ ਲੱਜ ਮਾਰੀ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਵਾਂ
ਉੱਤੋਂ ਚੱਲ ਪਈਆਂ ਜਾਲੀ ਦੀਆਂ ਚੁੰਨੀਆਂ
ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਜੋਬਨ ਲੁਕਾ ਲਵਾਂ
ਇਹਨੂੰ ਅੰਗੀ ਨਹੀਂ ਊਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਸਾਲ ਦੀ
ਤੇ ਸਾਥੋਂ ਹੁਣ ਪੁੱਜੇ ਹੋਰ ਨਾ
ਮੇਰੀ ਗੁੱਡੀ ਦਾ ਸੁਆ ਦੇ ਮਾਏ ਘੱਗਰਾ
ਮੈਂ ਦਿਹਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰਨਾ

ਚੁੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਵਾਣੇ ਦੇਵੇ ਲੋਰੀਆਂ
ਸੁਝਾਵੇ ਮੈਨੂੰ ਵਲ ਵਲ ਨਾ
ਚਾਲੇ ਵੇਖ ਇਹਦੇ ਵਿਚੇ ਵਿਚ ਝੂਰਦੀ
ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਕਰਾਂ ਗੱਲ ਨਾ
ਗੁੱਡਾ ਆਲੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਮਾਰੇ ਸੈਨਤਾਂ
ਨੀ ਪੇਕੇ ਘਰ ਚੱਲੇ ਜੋਰ ਨਾ
ਮੇਰੀ ਗੁੱਡੀ ਦਾ ਸੁਆ ਦੇ ਮਾਏ ਘੱਗਰਾ
ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮੁਕਲਾਵਾ ਤੋਰਨਾ

੩-੬-੫੬

ਲਗਦੀ ਜਵਾਨੀ ਭਾਰੀ

(ਬੋਲੀ)

ਵੀਰ ਨਣਦ ਦਾ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ
ਫੇਰ ਬ੍ਰਿਹੋਂ ਦੀ ਆਰੀ
ਇਹ ਤਲੀਆਂ ਦੀ ਮਹਿੰਦੀ ਰਾਂਗਲੀ
ਜਿਉਂ ਮਘਦੀ ਅੰਗਿਆਰੀ
ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਅਣ-ਪੁੱਜੀਆਂ ਰੀਝਾਂ
ਨਾਗਾਂ ਭਰੀ ਪਟਾਰੀ
ਭਖਦੇ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਜਿਉਂ ਸਾੜੇ
ਸਿਰ ਦੀ ਇਹ ਫੁੱਲਕਾਰੀ
ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਨੂੰ
ਸੁੰਞੀ ਜਾਪੇ ਸਾਰੀ
ਬਾਝ ਪਿਆਰੇ ਦੇ
ਲਗਦੀ ਜਵਾਨੀ ਭਾਰੀ
ਬਾਝ ਪਿਆਰੇ ਦੇ

੨–੧੦–੫੦

ਇਕ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਬਦਲੇ

(ਬੋਲੀ)

ਵੀਰ ਛੱਡੇ, ਭਰਜਾਈਆਂ ਛੱਡੀਆਂ
ਹੱਸ ਹੱਸ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਡੋਲੀ
ਮਾਂ ਤੇਰੀ ਦੀਆਂ ਕੌੜੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ
ਸੁਣ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਬੋਲੀ
ਤਾਹਨੇ, ਮਿਹਣੇ, ਗਾਲ੍ਹੀਂ ਝੱਲੀਆਂ
ਅੱਡ ਸਬਰ ਦੀ ਝੋਲੀ
ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਮੈਂ ਰਹਾਂ ਕਮਾਉਂਦੀ
ਜਾਨ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲੀ
ਇਕ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਬਦਲੇ
ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਗੋੱਲੀ
ਇਕ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਬਦਲੇ।

੨-੧੦-੫੦

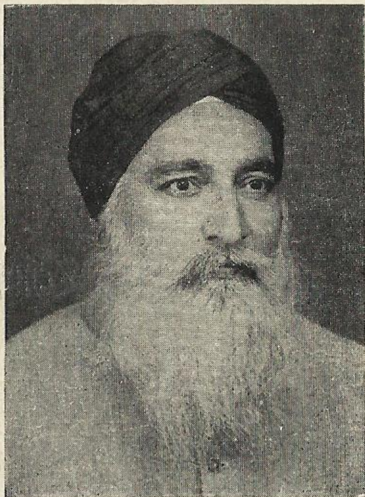
ਨੌਕਰ ਜਾਹ ਮੁੰਡਿਆ

(ਬੋਲੀ)

ਨਿੱਤ ਦੇ ਉਲ੍ਹਾਮੇ, ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਝਿੜਕਾਂ
ਕਦ ਤਕ ਝੱਲਦੀ ਜਾਵਾਂ ?
ਸਸ ਦੇ ਮਿਹਣੇ ਤਨ ਮਨ ਸਾੜਨ
ਮਲ੍ਹਮ ਕਿਥੋਂ ਨਿਤ ਲਾਵਾਂ ?
ਨਣਦ ਸਿਆਪਾ ਸੱਜਰਾ ਰੱਖਦੀ
ਲੁਕ ਲੁਕ ਝੱਟ ਟਪਾਵਾਂ
ਲੜੇ ਜਠਾਣੀ, ਭਿੜੇ ਦਰਾਣੀ
ਕਿਸ ਨਾਲ ਜੀ ਪਰਾਵਾਂ ?
ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾ ਦਰਦੀ
ਰੋ ਰੋ ਕਿਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂ ?
ਚੱਲ ਤੁਰ ਦੂਰ ਇਕੱਲੇ ਵੱਸੀਏ
ਚਾ ਜਿੰਦੜੀ ਦੇ ਲਾਹਵਾਂ
ਨੌਕਰ ਜਾਹ ਮੁੰਡਿਆ !
ਮੈਂ ਨੌਕਰ ਦੀ ਅਖਵਾਵਾਂ
ਨੌਕਰ ਜਾਹ ਮੁੰਡਿਆ !

੨-੧੦-੫੦

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ 'ਸੀਤਲ'